

Izhaja:
vsako sredo zjutraj
Stane za celo leto 15 L.
» pol leta 8 »
» četrt leta 4 »
Za inozemstvo celo
leto lir 40.
Na naročila brez do-
poslane naročnine se
ne moremo ozirati.
Odgovorni urednik:
Polde Kemperle.

Št. 50

V Gorici, v sredo 21. julija 1926.

Leto IX

Ne frankirana pisma se
ne sprejemajo. Oglasi se
računajo po dogovoru
in se plačajo v naprej.
List izdaja konsorcij
»GORIŠKE STRAŽE«.
Tisk Katoliške tiskarne
v Gorici, Riva Piazzata
štev. 18.
Uprava in uredništvo:
ulica Mameli štev. 5.
— (prej Scuole). —
Telef. int. štev. 308.

Kriva pot.

Nič novega ne bomo povedali. Že večkrat smo se na tem mestu bavili z zadevo. Ker je pa vprašanje važno in velpomembno, nič ne škoduje in je celo potrebno, da se ponovno vračamo k njemu.

Zakaj gre?

Mi in vi vsi — na desettisoče vas je —, ki se zbirate okrog naše »Goriške Straže« čutite in gojite v sebi sveto dolžnost: ohraniti svojo materno besedo in vero svojih očetov. Ni prazna puhlica, kar smo zapisali, temveč vemo, da je naše ljudstvo pripravljeno s svojo srčno krvjo podpisati zgornjo svojo nalogo.

Na žalost pa moramo ugotoviti, da se med našim ljudstvom sem pa tja pozablja na to veliko in častno nalogo. Z radostjo v srcu moramo sicer ugotoviti, da so mnogi žice, ki slede praporu »Gor. Straže« ostale skoro brez izjeme njene mu programu zveste in da o uskojih v naših vrstah prav za prav ne smemo govoriti. Če pa pogledamo na ono stran, ki je po zatrdilih svojega časopisja in svojih predstavnikov baže edina prava in resnična zastopnica slovenskega ljudstva v Julijski Krajini, vidimo marsikje precej nevšečno sliko. Mogočni možje, ki so si večkrat lastili prvo besedo med nami, so brez rdečice na obrazu, iz častihlepnih ali koristolovskih obzirav zajadrali v tabo, ki našemu življu ni nič prijazno. Pa pustimo jih tam, kjer so. Saj jih njihovi lastni pristaši ne morejo braniti in moramo zadnje čase čitati dolgovazne članke v »Edinosti« o »narodnjakih« na Sežani

ščini. Pogledjmo rajši kako je v naših vrstah, če se tudi med nami ne pojavljajo kakšni nezdravi izrastki? Z žalostjo v srcu, toda v upanju, da se bodo razmere poboljšale, moramo zapisati, da smo imeli zadnje dneve priliko videti nekje, — kraja za danes ne imenujemo, — našo mladino, ki se je ponašala takò, da ji nikakor ne moremo izreči našega odobravanja. Pohlevnost in ponižnost sta lepe čednosti, toda če se izpasa v hlapčevsko ubogljivost, postaneta kvarljivi za naš značaj in sta nečastni za naš narodni ponos: vodita nas na kriva pota.

Poudarimo zato zopet danes! Ostanimo značajni. Svojo osebnost, ki smo si jo ustvarili tekom let, čislajmo in ne dajmo jo na prodaj za kake mimoidoče udobnosti in ugodnosti. Ker nam značajnost budi tudi ponos, zavedajmo se vedno svoje osebne vrednosti. Otročja ubogljivost nasproti kakšnemu posebnemu oblastniku ni na mestu in nam ne dela časti.

Druga misel, ki nas mora vedno prešinjati je: tu je naša domačija in v tej hočemo živeti kot zavedno in značajno ljudstvo. Hoditi hočemo vedno ravno pot, ki nam jo črta naša narodna zavest in sveti nauk božje Besede. Samo na ta način ostanemo vredni sinovi svojih dedov in si bomo priborili tudi spoštovanje onih, ki nas vladajo. Ne značajni šibkeži niso nikomur v spodbudo in ne bodo dosegli nikdar, da bi bili cenjeni.

DNEVNE VESTI.

KONCERT »MLADIKE«.

V soboto 24. t. m. ob osmih in pol zvečer se bo vršil v Marzinijevi dvorani koncert pevskega zboru »Mladike«. Vodi ga zborovodja g. Lojze Bratuž, sodeluje tenorist g. Joško Bratuž in bariton g. Oko Franko; pri klavirju spremlja gđ. Zala Vukova.

Spored je tak: 1. E. Adamič: Ciganska posmehulja. 2. E. Hochreiter: Uspavanka. 3. V. Vodopivec: Poljske rože. Poje mešani zbor. — 4. F. S. Vilhar: Ukazi. 5. F. P. Tosti: Sen. Poje baritonist g. O. Franko. 6. Harm. Oskar Dev: Kako t' bom ljubila? 7. Harm. Oskar Dev: Pojdem v Rute. 8. Harm. Klinar-Ferjančič: Vzdihljaji slepca. Narodne pesmi. Poje mešani zbor. — Odmor. — 9. E. Adamič: Nocoj je pa svetla noč. 10. I. Hatze: Da sem bogat... Poje tenorist g. J. Bratuž. 11. E. Adamič: Nina mia son barcarolo. 12. Harm. O. Dev: Strašno grmi in se bliska. 13. V. Vodopivec: Zagar. Poje mešani zbor.

Vstopnina je običajna. Vstopnice se bodo dobile v predprodaji v Katoliški knjigarni. V dvorani bodo ventilatorji.

Jemljemo na znanje!

V zadnjem uradnem listu gospoda šolskega skrbnika dr. Josipa Reine je objavljena neka ugovoritev, ki se glasi: »Poslanec Besednjak je trdil (mišljen je njegov govor v rimskem parlamentu), da šolski skrbnik v Trstu neposredno ali posredno pritiska na učitelje, naj se ne vpišejo v organizacije ra-

zen v A. N. I. F. (fašistovska učiteljska organizacija). Nj. E. minister pa je jasno in določno odvrnil, potem, ko je od drugod zvedel za čisto resnico, da ni šolski skrbnik v Trstu nikdar bodisi neposredno ali posredno vršil pritiska, katerega ga dolži poslanec Besednjak.«

To izjavo gospoda šolskega skrbnika jemljemo na znanje in želimo, da bi ta izjava vedno in vsekdar veljala v polnem obsegu. Veseli nas, da gospod Reina sam izjavlja, da ni nikdar silil slovenskega učiteljstva v kakšne organizacije. Naj bi se po vzgledu svojega predstojnika ravnali tudi vsi oni okrožni ravnatelji, ki v skrbi za kruh ali v trudu za boljše mesto drugače ravnaajo? To naj gospod komendant Reina doseže od svojih podložnih in šteti ga bomo morali med može, čigar resnim besedam sledijo tudi resna dejanja!

»Kolači«.

Pod tem naslovom smo priobčili v zadnji »Straži« notico o nekaj kolačih. Danes priobčujemo pa sledeči popravek:

»Po zagotovilih, ki smo jih dobili na Vogerskem, je neki karabinier ob priliki žeganja opozoril neko prodajalko kolačev, naj bi imela drugič na njih poleg slovenskih tudi italijanske verze, ker je v teh krajih poleg slovenskega v rabi tudi italijanski jezik.

Karabinier pa ni prepovedal prodajati kolače, zlasti, ker ni videl v tem dejstvu nikakšnega prestopka zakonitih naredb ali odredb. Takšna je resnica.«

Občni zbor »Slovenskega sirotišča« bo dne 29. julija ob 10 predp. v lastnih prostorih. K obilni vdeležbi vabi odbor.

Obrtna šola

v Gorici je pretekli teden zaključila svoje šolsko leto. Gojenci in gojenke so pokazali trud celega leta na lepi razstavi ročnih izdelkov, ki je bila dostopna občinstvu do 20. t. m. Izdelki, zlasti gojenk, so res občudovanja vredni. Priznati je treba, da vrši obrtna šola v Gorici svoj namen prav dobro.

Izlet za sadjarje.

Goriški kmetijski urad vabi vse sadjarje, da se udeležijo poučnega izleta v Massolombardo, ki je lani tako lepo uspel. Kdor misli iti na izlet, naj se prijavi pri kmetijskem uradu v Gorici, via Trieste št. 43.

Hvala naše Mohorjeve družbe.

Ugledna socialna revija »Socialna misel« je v svoji zadnji številki zelo pohvalila »Socialno čitanko«, ki jo je lani izdala naša Mohorjeva družba. Takole pove: »Socialna čitanka« je zanimiva, ker je prav za prav prva te vrste v naši borni sociološki literaturi, zanimiva pa tudi radi poguma Goriške Mohorjeve družbe, ki je izdala svojim mnogobrojnim udom tako knjigo.« Tako se glasi o nas tuja hvala. Mohorjani, cenite tudi Vi svojo matico in pri tegnite med Mohorjane še novih udov.

Izsuševanje močvirja.

Kmetijski urad v Gorici nam javlja, da je bilo močvirje pri Razdrtem stavljen v prvo vrsto izsuševalnih del. Z izsušenjem bo pridobilnih okoli 600 arov plodne zemlje, ki je danes močvirnata. Ta vladni ukrep znači, da se bodo oblastva brž lotila tudi izsuševanja Lijagovega ozemlja, ki spada prav gotovo v prvo stopnjo sličnih del. Odboru, ki je sprožil to pereče vprašanje gre vsa hvala prizadetih posestnikov.

»Naš Čolnič«.

Zopet je zaplul med naše društvene naše »Čolnič«. Vsebina je to pot kaj lepa. Na uvodnem mestu je globoko občutena Pregljeva »Molitev«. Kdor se vanjo poglobi, bo spoznal, kaj je vernost. Tudi drugi članki so zanimivi in živahni, da se je kar treba čuditi, odkod dobi urednik sotrudnike v tej dobi, ki je za časnikarje in pisarje čas »kislil kumar«. Pa za »Čolnič« gotovo ne; saj zatrjuje urednik, da so mu obljubili prispevke še marsikateri drugi znani slovenski pisci. To je znamenje, da postaja »Čolnič« že nekaj več kot zgolj društveni vestnik. Ali se tega, član in članica prosvetnega društva, tudi zavedaš s pridnim agitiranjem zanj?

Prava pot!

Od nekd nam pišejo: Preteklo nedeljo je »Mirensko prosvetno okrožje« povabilo svoje člane na romanje na Grad. K mizi Gospodovi je pristopilo čez 400 fantov in mož. Govoril jim je zvezni tajnik, pomagali so tudi č. gg. lazaristi. Hvalevredna je vnema, da znajo naši prosvetni delavci našo mladino tudi versko vnemati. Taka okrožna romanja naj bi se po možnosti vpegljala tudi po drugih okrožjih. Sadov bo obilo!

Knjige Goriške Mohorjeve družbe.

Letošnjo jesen bo Mohorjeva družba poslala svojim udom pet knjig: 1. Koledar za leto 1927. — 2.

Domačo povest »Jelkin nageljček«, spisal Evgen Kumičič, prevedel dr. A. Kacin. — 3. »Legenda o sv. Francišku«, spisal Ksaver Meško. — 4. »Luč v temini«; ta knjižica pri naša kratke življenjepise znamenitih mož, ki so iskali in našli Boga. — 5. Za otroke izide lepa knjiga »Moji prijateljski«, bogato okrašena s slikami. — Za vseh pet knjig plačajo udje šest lir. Kdor se ni še vpisal, naj pohiti in naj se prijavi pri bližnjem g. duhovniku ali pa naj piše naravnost na Goriško Mohorjevo družbo, Gorica, Corso Verdi 1.

Splačana visokost.

V Trstu je bil za jugoslovanskega generalnega konzula mlad in izobražen gospod Dušan Stepanović. Po vsem mestu in v odličnih družbah je bilo znano, da dela ta gospod zelo potratne sprejeme in po jedine, ki so stale po par tisočakov. Naravno je, da so vsi krogi smatrali elegantnega diplomata za sila bogatega. Kmalu so se pa razširile govorice, da gospod Stepanović ne dela prav. Vlada ga je poslala za tegadelj iz Trsta v Gradec na nižje mesto, v Trst pa je poslala odličnega in resnega gospoda Saviča. Ko bi imel prejšnji konzul predati svojem nasledniku vse posle, ga je naenkrat zmanjkalo — z 1.200.000 dinarji in bržkone tudi s kako državno tajnostjo.

Strakovite poplave.

Vsa Jugoslavija je pod strahovitim vtisom velikanskih povodnij. Posebno ob Savi in Donavi, najrodovitnejših žitnih krajih, je ljudstvo udarjeno. Voda je predrila nasipe in vničila na daleč okrog vse kar je mogla doseči. Škoda je velika. Vlada se posvetuje, kako bi poplavljenec v prvi sili pomogla. Po vseh mestih se zbiraio zbirke za nesrečne poplavljenice. Celo Mussolini je izrazil vladi v Beogradu svojo sožalje nad nesrečo, ki jo bo občutila cela država.

Frank je vedno na poti.

V Franciji si ne morejo več pomagati. Finančni ministri kar zapored skušajo svojo srečo, a nobene mu ni še uspelo, da bi ozdravil nesrečno francosko valuto. Česar ni nobeden pričakoval, to se je zgodilo: Briand se je moral s svojim finančnim ministrom Caillauxom umakniti. Na površje je spet splaval Herriot, ki ima za finančnega ministra De Monziea. Kako dolgo bo novi voz vozil, se še ne ve. Bo lezen se je pač pregloboko zajedla v frank. Morda ob priliki zopet obširneje spregovorimo o njej.

Štirje okraji prvačijo!

Med posameznimi župnijami se je razvila prava tekma: Kje bomo več udov nabrali za Mohorjevo družbo! Najbolj so letos napredovale dekanije Biljana, Bovec, Hrušica, Jelšane in zavedna Idrija. Bog živi prijatelje domače Mohorjeve družbe!

Porcijunkula.

V samostanski cerkvi Sv. Križu na Vipavskem bomo kakor vsako leto, praznovali porcijunkulo z odpustki. Začetek opoldne 1. avgusta potem molitve vso noč in ves dan 2. avgusta do polnoči. Da si pridobimo odpustek, moramo prejeti zakramente sv. pokore in sv. obhajila. Spoved in obhajilo moremo opraviti, kjer hočemo 30. in 31. julija in 1.—2. avgusta, pod pogojem, da obiščemo samostansko

cerkev od poldne 1. do polnoči 2. avgusta in pri obiskovanju molimo 6 očenašev, 6 češčenamarij in 6 čast bodi po namenu sv. očeta. Vsako krat, ko se obišče cerkev, se dobi popoln odpustek, ki ga moremo enkrat nakloniti sebi, druge pa za duše v vicah. 1. avg. ob 6 zvečer pridiga, če mogoče, in blagoslov. 2. avg. prva maša ob 5., ob 6. pridiga in maša, ob 10. pridiga in peta maša — ob 11. zadnja tiha sv. maša. Po poldne ob 2. uri litanije — Te Deum — Tantum ergo, blagoslov.

Za voznike in avtomobiliste.

Gostilničar I. Droč pri »Reichu« v Gorici na Koru je na novo otvoril hlev in lopo za vozove in avtomobile.

Izvrstno orožje.

V Gelsenkirchenu na Nemškem je iznašel nekdo prav izvrstno obrambno orožje. To je majhen električni aparat v obliki žepne ure, ki ima napetosti za 10.000 voltov. Ta ura se nosi lahko tudi na roki. Napadalec se ubraniš, da se ga le tak neš s to uro. Električni tok ga oma-

mi, da se ne more več zganiti. Novo iznajdbo bodo vpeljali pri nemški policiji.

Tržne cene v Gorici dne 20. julija 1924.

Česnik kg L 4—5; zelje L 0.80 do 1.20; kisló zelje L 1.40—1.60; korenje L 0.60—0.70; kumare L 0.80 do 1.20; čebula L 0.90—1; pesa L 0.50—0.60; fižol navaden L 2—2.20; fižol koks L 2.60—3; salata L 0.60 do 0.80; jajčniki (melanzane) L 1.20 do 1.60; krompir L 0.30—0.40; parika L 2—2.20; paradižniki L 1.20 do 1.60; peteršilj L 0.80—1; radič L 0.50—0.70; špinača L 0.40—0.50; zelena L 0.80—1.20; fižol stročji L 0.80—1; vrzote L 0.40—0.60; bučice L 0.40—0.70; rožiči L 1.60—1.80; fige L 0.60—0.80; limoni L —.15 do 0.25; jabolka L 0.80—1.20; lešniki L 2—2.40; hruške L 2.20—2.60; breskve L 4—5; slive L 0.80—1.20; surovo maslo L 14—16; presno maslo L 18—22; mleka liter L 1.20 do 1.40; med kg L 10—12; jajca L 0.55 do 0.65; seno q L 32—45; slama L 22—26.

Kaj je novega na deželi?

Št. Maver.

V nedeljo popoldne me je lepo vreme zvabilo v prijazni Št. Maver. Zvedel sem, da so šli pevci goriške »Mladike« obiskat štmaversko društvo. Prav lepo je bilo med življenja polno mladino. Marsikaj sem zvedel. Tudi o grobi neotesanosti nekega mladega fanta iz Gorice, ki se je na vsak način silil v društvene prostore in med naše fante ter prav grobo napadal krščansko prosvetno gibanje. Ker se je zbal odposlanca P. Z. se je kar zlagal, da je včlanjen v tamošnje prosvetno društvo. Še le na prav resen opomin se je odstranil. Nak, olikan pa ni tisti fant, ki je včlanjen v liberalni Zvezi.

Gaberje pri Mirnu.

Naša prireditel, ki se je vršila dne 11. t. m. je precej dobro izpadla. Radi slabega vremena je seveda točnost odpadla, zato naj nam slavno občinstvo oprosti.

Zahvaliti se moramo v prvi vrsti g. Rudolfu Devetaku za režijo igre ter za slikanje krasnega odra, »Prosvetnemu društvu« iz Mirna, ki je sodelovalo z nami in g. maskerju Fr. Vuku ter našemu pevovodju g. Siliču Romanotu za trud, ki ga je imel z nami. Zahvaljujemo se tudi gosp. Primožiču Francu za romantičen prostor, ki ga nam je blagohotno prepustil in slavnemu občinstvu, ki se je kljub slabemu vremenu polnoštevilno odzvalo našemu vabilu. Odbor.

Cerovo.

V nedeljo 4. t. m. je bil za našo vas pomenljiv dan. Naše mlado društvo »Danica« je imelo svojo prvo povojno prireditev, katere se je vdeležilo kljub slabemu vremenu še precej ljudstva iz raznih krajev. Še celo iz oddaljene Fojane so bili med nami. Števerjanski pevski zbor je s svojim »Kolom« moral ponavljati. Dekleta so morale ponavljati svoje »Gospodične-kmetice«. Tudi deklamacija je jako ugajala, le škoda, da je bila za oddaljene malo slišna. Igralci trodejanke »Užitkarji« in burke »Zaklad« so se z neznatnimi hibami vrlo izkazali, tako da se kar nič ni opazilo, da so prvič nastopili. Požrtvovalno prizadevanje igralcev in pevskega zbora je bilo ta dan kronano z lepim uspehom, ki bo kazal pot za nadaljnje prosvetno delo in do še lepših uspehov. Živeli!

Vrhopolje pri Vipavi.

Izredna slavnost je bila preteklo nedeljo: Nova maša, in to že tretja po vojni v naši majhni vasi. Menda je to edini slučaj v celi goriški nadškofiji. Vsa vas je bila praznično odeta, povsod slavoloki in mlaji. Cesta posuta s cvetjem in zelenjem. Cerkev je bila po jako vzornem načrtu spremenjena v en sam krasen šopek. Številen pevski zbor, ki ga lahko štejemo med ene najboljših v Julijski Krajini je pri maši povišal

slavnost do viška. Popoldne je bila v društvenem »Domu«, krasna, res dnevno primerna predstava: »Skrivnost svete maše«. Igra je dovršeno delo slovitega španskega dramatika Calderona. Slov. prevod je priredila m. Elizabeta. Igra je v celoti dosegla popoln uspeh. Priporočamo za podobne prilike. Vrhpoljci, s svojim požrtvovalnim delom niste le počastili svojega rojaka č. g. novomašnika, marveč ste tudi dvignili ugled svoje občine, in dali dolžno hvalo Bogu za čast, ki jo je naklonil vaši vasi.

* * *

Kat. prosvetno društvo v Vrhopolju priredi, kakor je bilo že v Straži napovedano, v nedeljo 25. julija ob treh in pol popol. veselico. Na sporedu je poleg petja tudi velika igra: »Zlatarjevo zlato«.

Bača pri Sv. Luciji. (Smrtna kosa.)

Komaj mesec dni je preteklo, kar je tukaj umrl mož — poštenjak Franc Kofol iz št. 2 in že imamo zopet mrliča v vasi. Dne 10. t. m. je namreč umrl tukajšnji posestnik Andrej Kragelj. Bil je priden gospodar in skrben oče svojim številnim otrokom, katere je vse lep odgojil v krščanskem duhu. Pokojnik je bil radi svoje pridnosti za vzgled vsem vaščanom, kateri so ga tudi zelo spoštovali in cenili, kar je pokazal tudi pogreb, pri katerem je števino občinstvo spremljalo pokojnika na zadnji poti. Pokoj njegovi duši! Žalujemo ostalim naše iskreno sožalje.

Cerkno.

Izredno vesel dan smo doživeli 11. t. m. Že nekaj dni prej se je pripeljal domov g. novomašnik Ivan Eržen. Pripeljal se je, da med svojimi rojaki, v svoji rojstni vasi, daruje Najvišjemu svojo prvo daritev. In Cerkljani ter okoliška sela so pokazala, da jim je ljub prihod maziljenca Gospodovega. Cel teden so se pripravljali, da dostojno okrasijo rojstno hišo, trg in cerkev. Tri dni so pritkavali, fantje so nasekli mlajev, dekleta zelenje. Spletle so vence, nasadili mlaje — in na dan nove maše je bilo vse okusno ozaljšano. Vsa čast jim! Vedno večja moožica se je zbirala na okrašenem trgu. Vedno živahnejše je bilo v župnišču, kjer so se zbirali duhovniki iz okolice, tovariši g. novomašnika, bogoslovci in drugi svatje. Zvonovi so slovesno zazvonili — veličasten sprevod se je razvil v cerkev sv. Ane. In v njem novomašnik, vitka lepa postava v častiljivi mašniški obleki. Ob strani vč. g. dekan. Orglje zabučijo, prijetno petje se razlije po cerkvi — novomašniku v pozdrav. Na prižnico stopi govornik, domačin č. g. Ciril Sedej. V krasnem govoru opiše častiljivost mašniškega stanu, grenkosti in veselja v njem — pa ve, da se novomašnik vesolja ne bo branil, grenkosti ne bal! Ob sklepu prosi no-

vomašnika, naj blagoslovi stariše svoje sobrate svoje, in tovariše, brate in sestre, prijatelje in znance! Nato začne slov. sv. maša. V začetku tihi, tresoči se glas novomašnika postaja vedno bolj sonoren in petje izvrstnih cerkljanskih pevcev mu prijetno odgovarja. Ob splošnem ganotju je bila zaključena prelepa, redka cerkvena slovesnost.

Ravne pri Cerknem.

Že dolgo se nismo oglasili z dopisom v javnosti, čeravno se precej gibljeno v našem prosv. društvu »Zora« in tudi v mlekarški zadrugi. Dne 27. junija se je vršila veselica in se čez 8 dni ponavljala. Vprizorili smo šaloigro »Davek na samce«. Nastopil je tudi pevski zbor z raznimi precej težkimi pevske točkami. Mladi igralci, ki so prvič nastopili, so pokazali svoje lepe zmožnosti, od katerih še veliko pričakujemo, kakor Lipe, Gašper, itd. Jako dobro so nastopala tudi dekleta. Najbolj smo se pa smejali zvitemu Jaki, katerega je s polnim uspehom prednašal naš Joško. Veliko lepše bi uspela veselica, če bi bilo tudi vreme nam naklonjeno. Za ta uspeh gre v prvi vrsti zahvala našemu neumornemu gospodu župniku, ki se ni vstrašil truda, ki ga povzročajo take prireditve po naših malih gorskih vasi. Želeti bi bilo, da bi za bodoče prireditve pokazali malo več zanimanja — društveniki sami!

»Goriška Straža« v vsako hišo!

Spodnja Idrija.

(Šolska prireditel).

V nedeljo dne 11. julija 1926. je priredila šolska mladina v Spodnji Idriji za sklep šolskega leta svojo šolsko prireditev. Program je vseboval razne pevske točke in pa igro: »Izgubljeni raj.« Zvon naznani začetek, vse utihne, zastor se odgrne in na odru vglemdamo zbor deklic, ki je pod vodstvom gč. učiteljice Bloudekove odpoje pevske točke, kar jih je bilo na programu, tako lepo in precizno, da je izval aplavz pohvale pri poslušalcih! Precej dolga in težka igra »Izgubljeni raj« je bila vprizorjena tako izborna, kakor da bi nastopili pravi gledališki igralci v kakem velikomestnem gledališču. Lep oder, krasne scenerije in kostumi grajske gospode — vse to je očarajoče vplivalo na občinstvo — kako pa še le igralke, ki so tako samozvestno nastopale in brezhibno reševale svoje vloge, da jih je vse občudovalo! Splošna je bila sodba da kaj tako lepega šolska mladina v Spodnji Idriji še ni vprizorila!

Vdeleženc.

Kobariški okraj.

(Moj odgovor na odgovor v »Edinosti« z dne 11. julija 1926).

Skoraj ni vredno odgovarjati na tako smešno pisanje, ali ker sem zadnjič obljubil naj bo. Odgovoriti bi moral na dopis pod katerim je podpisano Izobraževalno društvo »Sloga«-Ladra. Ker se mi zdi umestno, da društvo zastopa predsednik ali odbor, odgovarjam istemu, oziroma njegovemu dopisniku.

Jaz, gospod dopisnik, sem se razkorčil kolikor je bilo treba in se bom še večkrat, ako bo kdo hotel očitati meni ali našim društvom kaj neresničnega. Ker je to moja dolžnost. Ako bo pa resnica, bom molčal in posvaril dotično društvo.

Vi, gospod, se pa ne upate toliko razkorčiti, da bi se podpisali pod svoj dopis, ker se bojite, da bi Vas javnost poznala. Da ste vprašali »P. Z.« za predavatelja, ste priznali, pismono ali ustmeno, to je pač vseeno. Priznali boste tudi, da sva na poziv »P. Z.« bila pri Vas z bivšim okrožnim predsednikom z namenom, da se pogovorimo o ustanovitvi društva. Ali Vi ste nama rekli, da ste društvo že pred nekaj dnevi ustanovili. Govorili ste še marsikaj, če ravno se sedaj delate, da ste nedolžna ovčica in toliko poudarjate, da ne poznate strankarske strasti. Ne mislite tudi, da sem jaz

tako slabega spomina, da ne vem več, kaj sva govorila radi igre »Miklova Zala«. Na moje vprašanje ali boste res igrali omenjeno igro ste mi odgovorili: ne, ker je težka scenarija in nimamo dovolj igralnih moči.

Ako bi Vi rekli: da, bi jaz kaj več govoril, kakor sem pozneje pisмено, kajti tudi naši igralci so imeli že uloge. »Ako jo boste vi, jo mi pustimo«, da sem jaz to rekel, ste si popolnoma izmislili.

Naočnikov, gospod dopisnik, sedaj ne rabim, hvala Bogu. Ako ućakam visoko starost, jih bom rabil, zato prosim, da mi jih vseeno kupite. Obenem pa Vas prosim, da si kupite ene tudi za se (ker jaz vam jih ne bom kupoval) ter jih nataknete in zraven prižgite še luč opoldne, pa prečitajte še enkrat moj zadnji odgovor in videli boste, da jaz nisem pisal, da se niste udeležili naših prireditev in posebno pa zadnje.

Preds. kobariškega okrožja
Kurinčič Franc,

Idrijske novice.

Umrli nam je mili prijatelj. Dne 16. julija 1926. se je poslovil od sveta ob 4.30 uri zjutraj g. Franc Didič. Bolehal je dalj časa, vendar je prišla ločitev nepričakovano naglo.

Bil je možak na svojem mestu. Ko je prevzel gospodarstvo, so se shajali prijatelji od blizu in daleč v tesnih, temnih, pritličnih prostorih gostilne pri »Kroni«. Danes sprejema goste lepo urejeni Hotel Didič, najbolj pripravo zavetišče tujcev. Ni se bilo lahko odločiti k zgradbi takega poslopja ob času, ko se je že kazala denarna kriza. Zaupanje v zvestobo prijateljev in osrčevanje blage soproge je zmoglo vse ovire. Sicer ne bi imeli danes krasnega hotela.

Da žaluje družina po dobrem očetu, je gotovo. Nobena žrtev mu ni bila preveč, ko se je šlo za preskrbo otrok. Oko se mu je zarosilo pogostokrat ko je pravil o enem ali drugem svojih sinov.

Koliko zaupanje je užival pri svojih stanovskih tovariših obrtnikih priča to, da je bil dolgo vrsto let, do zadnjega dne, načelnik rokodelske zadruge.

S pokojnim Didičem leže v grob poslednji načelnik avtonomnega cestnega odbora idrijskega. V neprijetnih razmerah je prevzel to častno mesto, a ga je tudi častno izvrševal. Oprl se je takoj na pokojnega dra. Evgena Lampeta, ki je kot deželni odbornik in namestnik deželnega glavarja hotelpomagati posebno našim zapuščenim krajem. Časi za delo so bili kratko odmerjeni. Napravila se je cesta Žiri-Sopot proti Rovtam ob Sovri, za cesto Spodnja Idrija-Gornja Kanomlja-Oblakov-Vrh so bili tudi napravljeni že načrti, odobren proračun, začeto delo, ko je 28. junija 1914. vse ustavil.

A tudi vojne razmere je znal pokojni Didič izrabiti kot načelnik okrajnega cestnega zastopa. Opozarjal je vedno, kako so važne cestne zveze z zaslednjem. Zato je razbremenil cestni odbor in vojne oblasti so prevzele stroške za dela na okrajnih cestah. Tako se je razširila in lepo utrdila cesta od Hiralnice sv. Antona v Spodnji Idriji proti Ledinskemu Razpotju. Priča tudi lepi most v Podroteji, ki veže cesti Idrija-Godovič in Idrija-Črni vrh.

Ne pozabimo še skrb, ki jo je imel umrli Didič za aprovizacijo delavcev na okrajnih cestah, ki jih je širil in zboljšaval v imenu vojnega erarja. Lakota je bila velika, kruha pa nič. Da mu niso bili prisiljeni delavci uhajati na Dolenjsko in Hrvaško po živila, je izbil, kar je le mogel iz zalog vojne komande. In to ni bilo lahko. Didič pa se ni nič bal. V zadregi je rekel: »Bo že Bog pomagal!« In ni bil gojufan nikdar v življenju vsled tega gesla. Težko se je lotil lepe zgradbe hotela, hudo mu je bilo, ko je slišal o bojkotu njegove hiše. Tudi z drugimi križi mu Bog ni prizanašal. A geslo: »Bo že Bog pomagal!« se je obneslo vedno.

Prijatelj, pri Bogu, v katerega si toliko zaupal, najdeš tudi večno srečo!

Iz mednarodnega zborovanja na Angleškem.

Poroča poslanec dr. Besednjak.

V Londonu, meseca julija 1926.

Zadnje dni preteklega meseca se je pričelo v Londonu važno zborovanje, na katerem so bili zastopani tudi Slovenci in Hrvati v Italiji. Vršil se je letni občni zbor Mednarodne zveze društev za Zvezo narodov. Ker marsikateri čitatelj gotovo ne razume pomena te organizacije, se mi zdi potrebno, da napišem uvodoma nekoliko pojasnila.

Kaj so društva za Zvezo narodov?

Ko se je ob koncu svetovne vojne ustanovila na pobudo predsednika Wilsona Zveza narodov, so mnogi po pravici dvomili nad obstankom in veljavo nove ustanove. Zakaj Zveza narodov je bila organizacija zmagovalcev, da bi si ohranili uspehe vojne, ki so jim bili zajamčeni po mednarodnih pogodbah. Iz zveze je bila izključena Nemčija in Zdr. države Severne Amerike, ki so zvezo prav za prav ustanovile, so bile tako vznevoljene, da se sploh niso vpisale. Do danes Amerika ni še vstopila. Ravnotako stoji ob strani Sovjetska Rusija in moskovska vlada dela odločno propagando proti Zvezi narodov. Ni moč goče torej trditi, da bi bila zveza organizacija vseh držav in narodov, ko manjkajo v njej nekatere največjih dežel na svetu.

Razen tega so zastopane v zvezi samo države in ne narodi. V Ženevi, kjer se nahaja sedež in palača zveze, se vdeležujejo zborovanj izključno odposlanci vlad, ministri itd. Ustanova bi se morala zato imenovati prav za prav Zveza vlad ali držav in ne narodov.

Zveza ima še drugo hibo. Premnogi zastopniki držav so v srcu nasprotniki Zveze narodov, čeprav so njeni člani. To se zdi čudno, pa je razumljivo, ako pomislimo, da je glavna naloga Zveze narodov vplivati na notranje razmere posameznih držav, in tega vladni možje ne vidijo radi. Ako bi mogli, bi ti gospodje zvezo kratkomalo ukinili ali ji pa pristigli tolikanj peruti, da bi bila brez vsake resnične oblasti.

Vlade in ljudska volja.

Ni čudo, da je resnične prijatelje sporazuma med narodi, močno zaskrbelo, kaj bo z usodo Zveze narodov. Upravičeno so se bali, da postane Zveza prazna in brezposlena ustanova, ki ne bo imela prav nobenega vpliva na politično življenje narodov. Politika med državami se bo pomikala po starih potih, narodi se bodo kakor vedno klali tudi za naprej v medsebojnih vojnah. Kaj ukreniti, da se reši velika ideja miru in se današnja zveza spremeni polagoma v resnično prijateljsko zvezo vseh narodov? Sklenili so, da je treba poklicati na pomoč ljudske množice. Dokler bo ljudstvo brezbrizno in se ne bo hotelo pečati s politikom, bodo vlade res delale, kakor se jim bo zljubilo. Ako se pa v vseh državah sveta prebude milijoni mož in žena k politični zavesti in se postavijo trdno in odločno na program Zveze narodov, se vlade ne bodo mogle dolgo upirati ljudskemu mnenju in se bodo prej ali slej uklonile. Treba je zato ljudstvo dramiti in organizirati in ga navdati s sovraštvom do nasilja ter prežeti z navdušenjem za mednarodno pravico. Spori med narodi se ne smejo več reševati z orožjem, temveč s sporazumom. Ljudstvo mora nastopati odločno proti krivicam, iz katerih se porajajo vojne, zagovarjati mora vselej pravico šibkih. Potegovati se mora med drugim za narodne manjšine, zakaj zatiranje manjšin je eden poglavitnih vzrokov oboroženih spopadov med narodi.

Vse ideje in zahteve, ki bi morale biti resnične in neskvarjeni program zveze narodov, naj preidejo potom posebnih organizacij v meso in kri ljudstva. Te organizacije so društva za Zvezo narodov.

Ako je današnja Zveza narodov v Ženevi organizacija vlad, naj bodo naša društva organizacija ljudske volje.

Ideja se širi po vsem svetu.

Tako delo je težko in se pomika le počasi naprej. Živimo pač v dobi ljutega nacionalizma in na novo rastočega militarizma. Navzlic temu so se ustanovila do danes skoro v vseh državah društva za Zvezo narodov. Takih društev imamo n. pr. v Italiji 10, med katerimi sta tudi organizaciji tirolskih Nemcev ter Slovencev in Hrvatov. Skupni sedež naših društev je v Rimu. Italijanske organizacije so pa le del večje mreže, ki je razprostrta po vsem svetu. Društva vseh dežel tvorijo namreč mogočno mednarodno zvezo z glavnim tajništvom v Belgiji, in sicer v Bruslju. Da bodo imeli čitatelji približno sliko o moči te organizacije, naštejem na tem mestu države, iz katerih so prišli letos odposlanci k zborovanjem na Angleško. Prišli so iz Belgije, Španije, Nemčije, Avstrije, Bolgarije, Kitajske, Združenih držav Severne Amerike, Jugoslavije, Francije, Velike Britanije, Grčije, Ogrske, Italije, Irske Svobodne Države, iz Japonskega, Letške, Palestine, Holandske, Poljske, Romunije, Rusije, Švedske, Švice, Češke, Slovaške in Litvanske.

Da ima ta mednarodna organizacija danes že precej vpliva in jo voditelji uradne politike vpoštevajo, vidimo že iz tega, da je Zveza narodov odposlala na Angleško posebnega opazovalca, ki je prisostvoval vsem sejам in zborovanjem. Ravnotako je prišel iz Švice odposlanec Mednarodnega delovnega urada, ki se bavi v imenu Zveze narodov s socialno, predvsem z delavsko zakonodajo.

Kako deluje naša Mednarodna organizacija?

V Bruslju ima, kakor sem že omenil, glavno tajništvo. Tam so tudi osrednji uradi s stalno nastavljenim uradništvom. Ker je delovanje zveze razširjeno na vsa vprašanja, ki se tičejo Zveze narodov, so njeni posli zelo mnogoštevilni in zato je morala porazdeliti delo med različne stalno delujoče odbore. Tako obstoji odbor za socialno in delavsko zakonodajo, odbor za narodne manjšine, politični odbor, odbor za pravna vprašanja itd. Večina teh odborov deluje stalno, tekom celega leta in sklicuje zdaj v tem zdaj v drugem mestu Evrope člane k sejam. Tako je imel na primer odbor za narodne manjšine oktobra lanskega leta sejo v Lozani (Švica), marca tega leta sejo v Ženevi, v preteklem juniju sejo v Londonu in prihodnja seja se bo vršila v Solnogradu na Avstrijskem. Glavno tajništvo pošilja posebne odposlance v različne dežele, da proučujejo razmere in poročajo o tem centrali ter občnemu zboru. Mnogo dela vrše tudi društva v posameznih državah. Najživejše se gibljejo na Angleškem, kjer šteje organizacija nič manj kot pol milijona plačujočih članov. Navdušenje za idejo Zveze narodov je tukaj tako, da žrtvujejo nekateri ljudje organizaciji ves svoj čas in zelo mnogo denarja. Neki Anglež, gospod Davidson Davies je daroval samo letos organizaciji približno 10 milijonov lir. Možno je biti vsekakor zelo bogat. Ko smo se odpeljali iz Londona v mesto Aberystwith, (izg.

Eberisvit), ki leži na obali Irskega morja, smo bili vsi, to se pravi 150 oseb, pet dni njegovi gostje. Že ta izdatek bi bila prav lepa dota za naše razmere. Izračunal sem, da je potrošil gospod Davies za nas v teh petih dneh nad 100.000 lir.

Take so razmere na Angleškem. Mi Slovenci in Hrvati smo seveda pravi reveži. Razen našega društva v Italiji ne obstoji med Slovenci in Hrvati še nobeno društvo za Zvezo narodov. Danes imajo edino le Srbi lastne organizacije v Belgradu.

Zborovanja v Londonu.

Mednarodna zveza ima vsako leto občni zbor, ki traja več dni in na katerem pridejo do besede zastopniki vseh odborov. Sklepi občnega zbora se objavijo v časopisu in večkrat se predložijo v vednost Zvezi narodov. Naša društva vrše tako precejšen pritisk na javno mnenje sveta in deloma tudi na vlade posameznih držav. Letos se je vršil občni zbor na Angleškem, kjer smo bili Slovenci in Hrvati prvič zastopani. Prisostvovala sva zborovanjem jaz in dr. Wilfan. Vdeleževal sem se posvetovanj različnih odborov, a zanimal me je v prvi vrsti odbor za narodne manjšine.

Žal, da ne morem priobčiti vsega, kar so tukaj govorili, kajti javna je bila samo ena seja. Tej so prisostvovali angleški častniki in kar se je tu dogodilo, bom priobčil. Vse ostalo moram žal zamolčati, zakaj predsednik odbora za manjšine (gospod Dickinson) je izrecno poudaril, da se te stvari ne smejo obelodaniti.

Program je obsegal nastopne točke: Potovanje glavnega tajnika mednarodne zveze profesorja Ruysse na Romunijo, Bolgarijo in Jugoslavijo in položaj tamkajšnjih manjšin. Nato poročilo predsednika odbora gosp. Dickinsona o bodočnosti narodnih manjšin vobče. Sledil je predlog, naj se ustanovi poseben časopis, ki bi poročal stalno o položaju narodnih manjšin. Naslednja točka se je tikala tirolskih Nemcev, Slovencev in Hrvatov v Italiji. Ob sklepu bi se moral pečati odbor z židovskimi manjšinami na Poljskem in z manjšinami na Turškem.

Narodne manjšine v Bolgariji, Romuniji in Jugoslaviji.

Po teh deželah je potoval glavni tajnik zveze in predložil odboru za nimivo poročilo o vsem, kar je videl in slišal. »Bolgarija« — pravi prof. Ruysse — »ima 4 milijone 865 tisoč prebivalcev in med temi nastopne manjšine: 455 tisoč Turkov in Tatarov, 78 tisoč Romunov, 48.000 Grkov, 15.000 Rusov, 43.000 Židov, 115.000 ciganov in par tisoč Armencev.

Najvažnejša manjšina na Bolgarskem je turška. Ona živi v zelo dobrih odnosih z Bolgari. Njene cerkve (mošeje) so spoštovane, njihovo narodno šolstvo — ljudske in srednje šole — dobivajo podporo od države in občine ter se svobodno razvijajo. Nikjer nisem zaznal — pravi profesor Ruysse — ribarij med Turki in Bolgari, četudi je med bolgarskim ljudstvom še živo v spominu turško gospodstvo. (Šele leta 1913 so se Bolgari popolnoma osvobodili Turkov, op. ur.)

Tudi Židje in Rusi žive na Bolgarskem v dobrih in pravičnih razmerah. Imajo lastne cerkve in lastne šole, ki dobivajo podporo od države in občinskih uprav.

Armenci so prišli v Bolgarijo iz Turčije, odkoder se je izselilo mnogo preganjanih kristjanov. Njihovo število je majhno, a dobili so lastno šolo v mestu Varni.

Z druge strani so Bolgari ukinili

v Varni grško šolo. To je bil odgovor grški vladi, ki je zaprla v Traciji bolgarske šole.

Edina manjšina na Bolgarskem, ki se pritožuje, so Romuni. Romunski dijaki, s katerimi sem se razgovarjal v Bukarešti, so mi zatrjevali, da ne obstoji na Bolgarskem niti ena ljudska ali srednja šola z romunskim učnim jezikom. Morali so obiskovati bolgarske šole in iti nato v Romunijo, da se uče na vseučilišču v romunskem jeziku.

Bolgarski begunci.

»Ko govorim o manjšinah v Bolgariji,« — nadaljuje prof. Ruysse — »ne morem prezreti tako zvanih bolgarskih beguncev.« Grčija in Turčija sta sklenili v Lozani pogodbo, ki pravi, da se morajo grške manjšine na Turškem izseliti na Grško in turške manjšine v Grčiji na Turško. To je zelo enostavna rešitev manjšinskega vprašanja. Manjšina, ki je padla pod tujo državo, mora zapustiti domačo grudo, hišo očetov in lastno zemljišče ter se izseliti. Grkov v Turčiji je pa bilo mnogo več — pravi prof. Ruysse — kakor Turkov na Grškem. Grkov je bilo več kakor en milijon preveč in vsi ti so iskali strehe na Grškem. Kako si je pomagala iz stiske Grčija? Iz ljubezni do Slovanov je nastanila grška vlada begunce v hišah bolgarskih družin v Traciji in Makedoniji, ki je pripadla Grčiji. Nenadoma so se pojavili v slovanskih vseh tujci iz Turčije in zasedli stanovanja domačinov. Vse to se je zgodilo po ukazu grške vlade, ki je dajala novodošlecem precej proste roke, tako da so postali za bolgarsko prebivalstvo pravcata nadloga. Bolgarski kmetje niso mogli prenašati grških vsiljencev in so se trumoma izselili v Bolgarijo, ne da bi dobili za zapuščeno premoženje kako odškodnino. V Bolgariji so se nastanili v železniških vagonih, v tujih stanovanjih in na prostem v šatorih. Bolgarska statistika pravi, da je beguncev iz Grčije približno 150 tisoč.

Kako ravna Romuni z Bolgari?

Nič manj žalosten ni položaj Bolgarov na Romunskem. Bolgari prebivajo po večini v Dobrudži, ki je padla pod Romunijo šele leta 1913. V tej deželi prebiva približno 250 tisoč Bolgarov. Romuni so zaprli vse bolgarske ljudske šole in dovolili samo 5 zasebnih gimnazij, ki živijo z denarjem bolgarske narodne manjšine. V ljudskih šolah je izključni učni jezik romunski. To priznavajo tudi Romuni sami. Nekateri romunski učenjak opravičuje to politiko s temi besedami: »Dobrudža je bila priključena Romuniji leta 1913, in zato ni vezana Romunija glede Bolgarov na pogodbo iz decembra 1919., ki daje gotove pravice narodnim manjšinam.« Prazen izgovor, iz katerega vidimo vso protislovansko politiko romunske države.

Poslednje pribežališče bolgarskega naroda je cerkev. Tukaj označujejo ljudstvu evangelij v bolgarskem jeziku in bolgarski duhovniki stoje zvesto ob strani ljudstva. Toda tudi v cerkvene zadeve se je začela vtikati romunska vlada. V 12 cerkvah južne Dobrudže je nastala že romunske duhovnike in 45 bolgarskih župnij je brez duhovnikov, češ da se ni oglasil za prazna mesta noben bolgarski svečenik.

Nemška in ogrska manjšina v Romuniji.

Neprimerno boljše se godi v Romuniji Nemcem in Mažarom. Profesor Ruysse pravi v svojem poročilu, da ni obiskal nemških naselbin na Sedmograškem. »Toda imel

sem dolg razgovor s poslancem nemške manjšine. Iz razgovora izhaja jasno, da je položaj nemške manjšine na Romunskem na splošno nem zadovoljiv. Boljši je celo, nego je bil pod prejšnjo (ogrsko in rusko) vlado. Nemška manjšina je svobodno pomnožila število svojih zasebnih šol, in sicer jih ima danes v romunskem Banatu približno 120. Ravno toliko jih je v Besarabiji.

Cerkve nemške manjšine uživajo polno svobodo in v občinah je pripuščena nemščina poleg romunščine kot uradni jezik. Občinski proglasi se objavljajo v obeh jezikih.

Ravnatoko zadovoljiv je položaj romunskih Ogrov. Cerkve so svobodne, pridige in cerkveno uradovanje se vrše v mažarskem jeziku. Do leta 1921. ni dajala romunska vlada mažarskim cerkvam in semeniščem nobene podpore, ker mažarski škofje niso hoteli priznati romunske države. Ko so pa leta 1921. mažarski škofje prisegli zvestobo novi državi, je vlada nemudoma priznala v državnem proračunu podporo mažarskim cerkvam.

Kar se tiče šol, je treba priznati, da je romunščina marsikje izrinila popolnoma ogrski učni jezik. Toda to ni povsod krivično. Zakaj znano je, da so Ogri kot kruti zatiralci narodnih manjšin ustanavljali pred vojno ogrske šole tudi v krajih, ki so bili popolnoma romunski ali nemški. Teh potujočevalnic ni mogla Romunija več trpeti in jih je po vsej pravici zatrla. Danes obstoje ogrske šole samo v krajih, kjer je večina prebivalstva mažarska.

Uradna statistika pravi, da imajo danes Ogri na Romunskem 472 ljudskih šol, 1 učiteljske, 20 gimnazij in 6 realk. Te šole plačuje romunska vlada. Še večje je število zasebnih šol, ki jih vzdržuje ogrska manjšina sama: 806 ljudskih šol, 12 učiteljskih, 65 gimnazij in 33 realk.

Ogri se torej ne morejo posebno pritoževati. Pred vojno niso oni nikdar priznavali svojim manjšinam takih pravic.

Protislovanska politika Romunov.

V Romuniji se godi torej najslabše Bolgarom iz Dobrudže. Romunska vlada ni le zatrla vseh bolgarskih ljudskih šol in iztrebila iz javnega življenja bolgarski jezik, temveč je udarila bolgarske kmete tudi gospodarsko. Izšel je zakon o agrarni reformi, s katerim si je pri lastila država tretjino vseh posestev, ki obsegajo več ko 5 hektarjev! Kako naj živi bolgarski kmet iz Dobrudže s 5 hektarji zemlje, ko je znano, da jih je potrebno najmanj 10 za prehrano ene družine! Romunska vlada ima seveda praviljen svoj zagovor. »Za časa Turkov« — pravijo Romuni — »je bil sultan gospodar vse zemlje v Dobrudži. Bolgarski kmet je bil le najemnik. Danes imajo kmetje sicer manj zemlje, a ta je njihova svobodna lastnina.«

Dejstvo pa je, da bolgarski kmetje ne morejo ne živeti in ne umreti od te zemlje in da romajo v trumah čez mejo na Bolgarsko.

Da se izseljevanje pospeši, je izdala romanska država po vrhu še zakon, ki predpisuje, da mora vsak kmet dokazati, ali ima res lastninsko ali kakršnokoli drugo pravico na svojem posestvu. Veliko število kmetov ni moglo predložiti pisanih dokazov, ker tam nimajo zemljiške knjige, in tako so nastajali dolgotrajni in zelo dragi procesi in sicer v romunskem jeziku, ki ga bolgarski kmetje ne razumejo. Tolmače so morali plačevati kmetje sami vnaprej.

Kdor ni bil vztrajen, se je utrudil, zapustil zemljo in se izselil.

Kako krivičen in nečloveški je ta zakon, vidimo iz tega, da ga je romunska vlada tik pred volitvami prošlega maja ustavila, v upanju da pridobi tako zase bolgarske volilce.

Romuni niso nikdar v zadregi, ko je treba greniti življenje bolgarski

manjšini. Kakšni mojstri so, kaže naslednji primer. V grški Macedoniji živi pleme Kuco-Vlahov, romunskega pokolenja, ki se je moralo trumoma izseliti, ker je nastala grška vlada na njih bivališčih grške izseljence iz Turčije. Romunija je izjavila, da je pripravljena sprejeti Kuco-Vlahe pod svojo streho in jih je na brodovju prepevala v Romunijo. Kje jih nastaniti? Razume se, da v bolgarskih vaseh v Dobrudži. Neljubi gostje iz Grčije, ki so zelo bojeviti in obojeni, so zasedli bolgarske kmečke domove in domačini so morali deliti z njimi družinska stanovanja. Grudorodnim Bolgarom je postalo življenje nezno in zopet so se trumoma izselili čez mejo v Bolgarijo.

Tako se je nakopičilo v Bolgariji silno ljudstvo, od vseh strani so se natekle reke izseljencev. Pravi, da je v Bolgariji pol milijona beguncev. Nekateri so prišli tudi iz Jugoslavije, a teh je najmanj; prišli so prostovoljno in jugoslovanska vlada jim dovoljuje povratek v Makedonijo, ako ga zaprosijo. Stotisoči beguncev pomenijo za Bolgarijo pravo gospodarsko in socialno nevarnost in zato ji je dovolila Zveza narodov znatno posojilo, da uredi položaj doseljencev.

Narodne manjšine v Jugoslaviji.

Narodne manjšine, ki imajo pravico do zaščite v smislu mirovnih pogodb, so v Jugoslaviji — pravi prof. Ruysen — Nemci, Ogri in Romuni. Samo te smatra Jugoslavija za manjšine, zakaj ostalo prebivalstvo je jugoslovansko. Romuni in velik del Nemcev in Mažarov prebivajo v Banatu, Bački in Baranji, dežele ki se imenujejo s skupnim imenom Vojvodina. Po zadnjem uradnem ljudskem štetju iz leta 1921. je Nemcev 375.000, Ogrov 316.000 in Romunov 61.000. »Vse manjšine« — poudarja prof. Ruysen — »imajo lastne ljudske in srednje šole, ki jih vzdržuje ali podpira država, imajo lastne cerkve, kjer se vrši božja služba v jeziku manjšine. Tekom potovanja nisem čul nobenih pritožb iz ust nemške, ogrske in romunske manjšine v Jugoslaviji.«

»V družbi profesorja Ibrovca in s prijazno ter širokogrudno podporo jugoslovanskih državnih oblastev sem napravil tudi potovanje v Makedonijo, ki je bilo zanimivo in silno poučno.«

Tukaj začenja govoriti profesor Ruysen o makedonskem vprašanju. Mislim, da je to zelo važna zadeva. Srbija in Bolgarija sta se borila desetletja za to zemljo in tudi danes so ti kraji vzrok vseh sporov in nasprotstev med obema jugoslovanskima narodoma. Dokler se Srbi in Bolgari ne sporazumejo glede Makedonije je težko misliti na združitev vseh Jugoslovancev v veliko skupno državo od Jadranskega do Črnega morja. To je pa življensko vprašanje bodočnosti jugoslovanstva. Šele ko bodo združeni Srbi, Hrvati, Slovenci in Bolgari v veliki Jugoslaviji, bodo postali veslesila v Evropi.

Iz tega vzroka se mi vidi potrebno, da se pobavim nekoliko bolj skrbno in obširno s poročilom profesorja Ruysena.

Kaj je z Južno Srbijo?

Glede Makedonije ali — kakor se sedaj imenuje — Južne Srbije so mnjenja zelo različna. »Tekom zgodovine« — pravi prof. Ruysen — »je pripadala Makedonija izmenoma Bolgarom in Srbom. Bolgarska je bila v 12. in 13. stoletju, srbska v 14. stoletju. Tedaj je bila srbska civilizacija na vrhuncu in je zapustila trajne sledove svojega vpliva v tej deželi. Ohranilo se je iz tistih časov veliko število stavb, ki te pretresejo po svoji umetniški izvirnosti. Ob koncu 14. veka je padla Makedonija pod jarem Turkov, kjer je ostala do leta 1913., to

se pravi več ko 450 let. V tej dobi ni mogoče govoriti ne o bolgarski in ne o srbski Makedoniji.

Ko so pa začeli balkanski Slovani, Srbi na severu in Bolgari na severovzhodu, tresti turški jarem, katerega so končno tudi zlomili, tedaj je obračalo makedonsko ljudstvo čedalje bolj pogostoma oči proti svojim bolj srečnim slovanskim bratom, pričakujoč od njih osvobojenja. Odkod pride osvoboditelj? Iz Beograda ali iz Sofije? Makedonsko ljudstvo bi ga bilo pozdravilo, naj bi bil prišel od koderkoli, in Makedonija bi bila postala brez vsake težave in brez nasilja popolnoma srbska ali pa bolgarska. Zakaj slovanska narečja v Makedoniji so tako sorodna in slična toliko srbsčini kolikor bolgarščini, da je izmenjava misli in razumevanje silno lahko in se more vršiti brez resnih zaprek.

V Makedoniji so ustanavljali toliko Srbi kolikor Bolgari verske šole, ki so bile edine dopuščene v turški državi. Kjer je bila šola bolgarska, so postali otroci Bolgari, kjer je bila srbska, Srbi, in sicer tu in tam brez nasilja.

Skupno delo in začetek sovražstva.

Bil je čas, ko je bilo Srbom popolnoma postransko, je-li pohajajo makedonski otroci srbske ali pa bolgarske šole. Glavno jim je bilo, da ostanejo Slovani in kristjani. Bolgari in Srbi so delali tedaj skupno in se borili v enotni fronti proti Turkom in Grkom. Za dobe turškega gospodstva so bile v Makedoniji dovoljene kristjanom edino le gotove verske pravice, s katerimi pa je bil združen narodni obstanek. Ker so bili Makedonci pravoslavni, so spadali pod pravoslavno cerkev in ta je bila na Turškem grška. Vrhovni cerkveni poglavar je imel sedež v Carigradu in je bil grški patriarh. Grki so izrabljali ugoden položaj za raznarodovanje in kjer se je ustanovila pravoslavna cerkev, so uvajali brž grški jezik in ga vsiljevali slovanskim otrokom. Srbi in Bolgari so se morali tako boriti na dve strani: proti Turkom in proti Grkom. Po dolgih borbah se je posrečilo turškim Bolgarom, da so se odcepili cerkveno od Grkov in da so dobili leta 1870. lastni bolgarski eksarhat. (Lastno nadškofijo, op. ur.) S tem je bilo grškega potujočevanja konec in bolgarska cerkev je zadobila velik ugled med vsemi Slovani na Turškem. Ker Srbi niso imeli lastne cerkvene organizacije, so podpirali na vso moč bolgarsko in pomagali sami ustanovljati bolgarske cerkvene šole v Makedoniji. Bila je doba srbsko-bolgarskega prijateljstva, ko so Srbi in Bolgari delali na to, da se združijo po osvoboditvi v skupni državi.

Edino tako si lahko razlagamo, zakaj je prevladal v par desetletjih v Makedoniji bolgarski vpliv.

Toda kmalu je prišel čas, ko se je srbsko-bolgarsko prijateljstvo izprevrglo v hudo sovražstvo. Evropske velesile so hujskale en proti drugemu in leta 1885. je izbruhnila vojna med Srbijo in Bolgarijo. Drugič so se spopadli Bolgari in Srbi leta 1913. med balkansko vojno proti Turkom.

Kakšne so danes razmere v Makedoniji?

Najhujša je bila seveda doba svetovne vojne, ko so Bolgari izdali slovansko, se združili z Nemci, Avstrijci in Turki ter padli v hrbet junaški Srbiji. Od tistih časov so se Bolgari zamerili ne samo Srbom, temveč tudi Čehom, Rusom, Slovakom, Poljakom in sploh vsem slovanskim narodom.

Toda ta žalostna doba je k sreči za nami, treba jo je polagoma pozabiti.

Vprašajmo se raje, kakšne so danes razmere v Makedoniji? »Od potovanja po Makedoniji« — pravi prof. Ruysen — »sem odnesel

zelo jasen vtis, da se bo dežela prav hitro prilagodila srbski vladi. Še enkrat poudarjam, da ne tvorita v teh krajih ne jezik in ne kultura resne zapreke združenju. Kar je neprestano vzbujalo mojo pozornost, je bila izredna lahkota, s katero so se mnogoštevilne srbske uradne osebe, kakor veliki župani, častniki, profesorji itd. razgovarjali z domačim prebivalstvom. Slišal sem jih govoriti s trgovci v mestu, s kmeti na deželi in, kar je značilno, tudi z otroci vsake starosti v šolah. Prav odločno se mi je torej zdelo, da za makedonsko prebivalstvo srbsčina ni nikak tuj jezik in da ni mogoče smatrati makedonskih Slovanov za pravo jezikovno manjšino v Srbiji. Še manj je mogoče seveda trditi, da so verska ali pa kulturna manjšina.«

V Makedoniji obstoje pa gotovo tudi prave manjšine, in sicer Turki, Grki, Židje, Albanci in Kuco-Vlahi. Najvažnejša je turška.

»Govoril sem v Monastirju s turškim cerkvenim dostojanstvenikom, ki je hvalil spretno in dobrohotno upravo tamkajšnjega velikega župana. Mošeje in turške šole so spoštovane, obiskal sem nekatere in videl, da se vrši pouk deloma v srbsčini in deloma v turščini.

Ravnatoko mi je zatrdil veliki rabin v Monastirju, da je židovska manjšina zadovoljna, ker ima lastne šole, kjer se poučujejo otroci v hebrejščini in srbsčini.«

Kakšna bo končna ureditev?

»Zdi se mi pravično« — pravi prof. Ruysen — »da pohvalim ob sklepu jugoslovansko vlado za veliko delo, ki ga je izvršila v teh novih pokrajinah, da jim prinese do brote moderne omike. Dežela je bila pod prejšnjo vlado strašno zanemarjena. Kamorkoli sem prišel, povsod sem videl, da se gradijo ceste, dvigajo umetniške stavbe, napeljuje električni tok, odvarjajo zdravniške postaje, posebno v borbi proti malariji. Prebivalstvo je radi teh dobrot hvaležno in se posveča mirno svojim poslom. Francozinja, ki prebiva šest let v Makedoniji, mi je rekla, da je naravnost presenečena, ko opazuje hitri napredek in splošno pomirjenje dežele.«

Glede končne ureditve Makedonije pravi profesor Ruysen, da je slišal na Balkanu zagovarjati tri mnenja. Eni pravi, da je najboljša, ako ostanejo razmere take, kot so, ker je Makedonija že urejena, drugi zahtevajo pa, da bi se raztegnila na jugoslovansko in grško Makedonijo pogodba o zaščiti manjšin in izročilo Zvezi narodov nadzorstvo. To je brez dvoma zahteva mnogih Bolgarov. Tretji zagovarjajo končno naslednje razpore: slovanska Makedonija naj dobi gotovo avtonomijo in naj tvori sestaven del velike jugoslovanske države, v katero bi vstopili tudi Bolgari. »Za to idejo« — pravi Ruysen — »se ogrevajo nekateri Srbi in zelo veliko število Bolgarov.«

Po mojem ni treba velikih prosoških talentov, da človek ugotovi, kakšen bo in mora biti bodoči razvoj. Makedonija bo prej ali slej dežela v Veliki Jugoslaviji in bo ravno tako last Srbom kakor Bolgarom, ravno tako draga Hrvatom kakor Slovencem.

Protesti in odobravanje.

O poročilu profesorja Ruysena se je sprožila v Londonu živa in deloma ostra debata. Oglasili so se takoj k besedi Bolgari in Mažari ter protestirali. Bolgarski profesor Miletić je prinesel s sabo kup zelnih knjžic z naslovom: »Makedonija pod srbsko vlado in pravice narodnih manjšin« ter jih začel razdeljevati med vdeležence. V njej dokazujejo Bolgari, da je makedonsko ljudstvo bolgarsko, ker je njihov jezik bolgarsko narečje in da

so vsled tega Makedonci narodna manjšina, ki ima pravico do posebne zaščite, kakor je določeno v mirovnih pogodbah. To je glavna misel knjižice. Ob sklepu je natiskan govor jugoslovanskega poslanca Drakalovića, pristaša Pribevičeve stranke, ki ga je držal v belgrajski skupščini 16. marca 1926. V njem kritizira Drakalović politiko vlade v Makedoniji in rabi pri tem zelo ostre besede. Njegov govor so izrabili Bolgari v knjižici in hočejo s tem dokazati, da ni naredila v Makedoniji Jugoslavija doslej še nič dobrega. Toda besede poslanca Drakalovića ne morejo biti zanesljiv dokaz, zakaj mož je v opoziciji in podčrtuje samo slabe strani in opušta namenoma vse, kar je vlada ustvarila pozitivnega. Taka je navada skoro vseh opozicionalnih poslancev v Jugoslaviji.

Za Bolgari je stopil na noge Nermes in izjavil, da je poročilo profesorja Ruyssena enostransko, da Ruyssen ni opazil in ni razumel resničnega položaja mažarske manjšine v Jugoslaviji.

Ogri se pritožujejo proti Orjunašem.

Pri tem je potegnil tudi gospod Nermes na dan tiskano spomenico in jo začel deliti med vdeležence. Ker se nahaja gospod Nermes v Budimpešti, je naravno, da ima precej poguma in da udriha v spomenici brez strahu po jugoslovanski politiki v Vojvodini.

Nermes se pritožuje najprej proti agrarni reformi, ki jo je izvršila Jugoslavija v Banatu. Bački in Baranji. Ti kraji so silno bogati in imajo veleposestva, kakor si jih mi na Primorskem ne moremo predstavljati. Bil sem sam v tej deželi in se čudil, kako ogromna zemljišča so nakopičena v rokah poedinah agrarnih velikašev. Kmetje so pa pravi reveži in zahtevajo po pravici kosček zemlje, da bi rešili svojo družino. Zelo pametno in pravično je bilo torej, da je Jugoslavija nastopila proti agrarnemu kapitalizmu in izdala zakon o novi razdelitvi zemlje. Jugoslovanska ogradna reforma določuje, da ne sme imeti nobena družina več ko 300 hektarjev zemlje, kar je vsekakor precej lepo in veliko posestvo. Ostala zemlja se porazdeli med male kmete ali pa med revne osebe, ki se žele posvetiti poljedelstvu. Prednost imajo dobrovoljci, to se pravi ljudje, ki so se med svetovno vojno vpisali prostovoljno v srbsko armado in tvegali življenje za osvobodjenje Jugoslavije.

»Tako zvana agrarna reforma« — se pritožuje Nermes — »je začela v prvi vrsti veleposestnike, to se pravi po večini Mažare, nepravoslavne cerkve in občine.«

Take tožbe ne morejo delati seve nikakega vtisa, kajti s socialnega stališča je povsem postransko, kakšne narodnosti je večina agrarnih kapitalistov.

Ni izključeno, da se gode v Vojvodini pri izvajanju agrarne reforme tu in tam nepravilnosti, kakor se pri takih preuredbah sicer povsod rade dogajajo, toda v jedru in v cilju je reforma dobra, potrebna in poštena.

Nermes se pritožuje tudi proti nasiljem Orjunašev in v tej stvari je treba priznati, da je krivica brez pogoja na strani Orjuna. Nermes pravi, da so se za časa zadnjih volitev vršili napadi na ogrske volilce in imenuje v dokaz en slučaj, ko je bil pretepen hišni posestnik in kandidat Varga. Jugoslovanska policija je pred par meseci izsledila napadalce in jih stavila pod proces, ki ni še dokončan.

Mi smo imeli že večkrat priliko obsoditi nasilno politiko Orjunašev, o kateri mislimo, da je odločno škodljiva interesom jugoslovanske države. Obsodili smo jo, ko se

je izvršil napad na Nemca drja Krafsta, obsodili jo, ko so Orjunaši razbili z nasiljem shod drja Korošca v Ljubljani in tako bomo delali tudi v bodoče, ako se bodo vršila nasilstva. Orožje sme nositi po našem le vojaštvo in orožništvo in kaznovati more državljane le postavno oblastvo.

Kaj je s šolami?

Glede šol priznava Nermes, da obstoje v Vojvodini »posebni razredi z mažarskim učnim jezikom, toda njih število je odločno nezadostno, da bi bil zagotovljen ž njim ogrskemu prebivalstvu pouk v materinem jeziku.«

To priznanje je važno, kajti s tem je neizpodbitno dokazano, da ima ogrska manjšina v Jugoslaviji lastno narodno šolo. Da je pa morala jugoslovanska vlada zapreti mnogo ogrskih šol, je naravno, zakaj znano je vsemu svetu, da so bili Ogri pred vojno surovi tlačitelji narodnih manjšin in gnali srbske, hrvatske, romunske in nemške otroke v mažarske šole, kjer so jih s silo potujčevali. Bila je zato moralna dolžnost Jugoslavije, da je nemudoma zaprla te potujčevalnice in naredila konec mažarskim krivicam.

Ravnatoko kakor Ogri so nastopili proti spomenici profesorja Ruyssena Romuni. Bolel jih je odstavek, ki govori o položaju Bolgarov v Dobrudži, a niso predložili lastne spomenice, kakor Bolgari in Ogri.

K besedi se je oglasil tudi predsednik italijanske zveze Amadeo Giannini, polnomočni minister in visok uradnik zunanjega ministristva v Rimu. Izjavil je, da je odločno nasproten spomenici prof. Ruyssena radi tega, ker nima glavni tajnik nobene pravice, delati v različnih državah preiskave in poročati zvezi o njih notranjih razmerah. »Profesorja Ruyssena ni nihče pooblastil, da preišče razmere na Balkanu.«

Profesor Ruyssen je odvrnil, da je potoval po Balkanu na ukaz zveze in na povabilo društev za Zvezo narodov, ki obstoje v prizadetih deželah.

O poročilu bo sklepalo novo zborovanje.

S profesorjem Ruyssenom so potegnili zastopniki nemških, holandskih, francoskih, angleških in švicarskih društev ter potrdili, da je tajnik potoval in proučeval po narodu zveze.

Tedaj se je minister Giannini zopet dvignil in poudaril, da poročilo prof. Ruyssena ni tako, kakor bi moralo biti. Zveza nemore soditi in pravično odločati, ako ne čuje tudi druge plati zvona. Prava preiskava mora obstajati iz poročila in protiporočila, do besede morajo priti vse stranke, toliko tožitelji kolikor obtoženci. Zato predlaga, da se spomenica prof. Ruyssena stavi kratkomalo iz razprave.

Ker ni bilo mogoče priti do sporazuma, je predsednik izjavil, da se bo nadaljevala debata o tej točki v Aberystwithu in zaključil razpravo. Po londonskih zborovanjih smo se namreč odpeljali vsi v mesto Aberystwith (Eberisvit), kjer so se nadaljevala zborovanja celih pet dni.

Tam je prišla spomenica prof. Ruyssena zopet na mizo in zopet so se dvignili k besedi njeni prijatelji in njeni nasprotniki.

Zanimivo je, da so bili pri tem Bolgari razcepljeni. Prof. Miletić je bil proti poročilu, Trifon Trifonoff, zastopnik bolgarske manjšine v Dobrudži, je pa poročilo toplo priporočal in zagovarjal.

Tudi v Eberisvitu ni bilo mogoče priti do stvarnih sklepov. Sprejet je bil zato predlog, naj o stvari odloča prihodnje zborovanje odbora, ki se bo vršilo jeseni v Solno gradu.

Narodne manjšine v Italiji.

To je točka, ki zanima seveda najbolj živo naše čitatelje. Že davno prej ko poročilo prof. Ruyssena je bilo naše vprašanje napisano na program letošnjih zborovanj in da se bo vršila razprava o narodnih manjšinah v Italiji, so vedela društva že lansko leto.

Povedati moram, kako se je to zgodilo. Tirolski Nemci so imeli že davno pred nami društvo za Zvezo narodov in so se pridno vdeleževali mednarodnih zborovanj. Na občnem zboru zveze v Lyonu (Lionu), na južnem Francoskem, ki se je vršil, če se ne motim, pred dvema letoma, so Nemci spravili na dnevni red položaj nemške manjšine v Italiji in vršiti se je imela o tem javna razprava. Vsi so vedeli, da bo prišlo do ostrih spopadov med nemškimi odposlanci in zastopniki italijanskih društev. Da bi preprečili javni prepri, so začeli inozemski zastopniki posredovati med Nemci in italijansko večino in prišlo je do nastopnega sporazuma: Nemci se odpovedo javni razpravi in položaj nemške narodne manjšine je treba pretresti in proučiti najprej v okviru italijanske zveze same, kateri naj pristopijo tudi tirolski Nemci. Mogoče, da se nemška manjšina in italijanska večina sporazumeta in tako se sploh ne bo treba pečati mednarodni zvezi s tem vprašanjem. Nemška in italijanska društva bi izdelala v tem slučaju skupni program, ki bi ga skupno zagovarjala pred italijansko vlado in ga skušala z vladno pomočjo izvršiti. Ako bi pa bil sporazum nemogoč, bi spravili seveda Nemci položaj svoje manjšine zopet pred občni zbor zveze.

Slovenci in Hrvati pristopijo.

Ker do 27. oktobra 1925. ni še prišlo do sporazuma, so tirolski Nemci na zborovanju odbora za manjšine v Lozani, ki se je vršil v tem mesecu, iznova sprožili razpravo o nemški manjšini v Italiji.

Med tem smo pa tudi mi Slovenci in Hrvati ustanovili lastno društvo za Zvezo narodov, ga prijavi glavni nemu tajništvo v Bruselj in se vpisali kakor Nemci v italijansko zvezo.

Zato je odbor za manjšine sklenil v Lozani, naj se pritegne v razpravo tudi položaj Slovencev in Hrvatov, tako da se pretrese sploh vprašanje narodnih manjšin v Italiji. Še enkrat je izšel poziv, naj se poskusi najprej med italijansko večino in nemško ter slovansko manjšino prijateljski sporazum in tako se je tudi zgodilo. Kakor so že poročali na kratko naši časniki, se je vršilo 31. maja 1926. v Rimu odločilno posvetovanje italijanske zveze društev za Zvezo narodov, na katerem so predložili Nemci tudi v imenu Slovencev in Hrvatov italijanskim tovarišem obširno in izčrpno spomenico z našimi pritožbami. Da bi ne zgubljali časa v brezplodnih debatah, so hoteli zastopniki manjšin najprej ugotoviti, ali je sporazum sploh dosegljiv in so zahtevali zato od italijanske večine, naj prizna predvsem tri stvari. Prvič, da obstoji v Italiji nemška in slovanska manjšina, drugič, da pritičejo tem manjšinam gotove pravice, in sicer vsaj tiste, ki so priznane drugim manjšinam v mirovnih pogodbah, in tretjič, da je treba te pravične zahteve narodnih manjšin zagovarjati in priporočati pri vladi.

Naša spomenica se izroči Mussoliniju.

Te tri pogoje je bilo potrebno predložiti italijanski večini pred razpravo, zakaj ako bi ne bili hoteli priznati, da obstojimo, ako bi nam bili tajili naše pravice ali bi nas ne hoteli podpirati pri vladi, bi bilo vsako nadaljnje razpravljanje seveda brezzmiselno in našo spome-

nico bi bili lahko vrgli v koš. Okoli teh treh točk se je razpredla v Rimu dolga debata, ki je trajala več ur. Uspeh je bil ta, da so nam priznali, da obstojimo. Predsednik Giannini je predlagal samo, naj italijanska zveza izroči spomenico manjšin načelniku vlade Mussoliniju. Dr. Wilfan je pripomnil, da pozna Mussolini sam vse zakone, proti katerim se v spomenici pritožujemo, saj nosijo skoro vsi njegovi podpis, in da nima smisla jih predložiti iznova načelniku vlade. Jaz sem predlagal, naj italijanska zveza v pismu na Mussolinija naše zahteve vsaj priporoči, ker nam edino tako resnično pomore pri vladi. Moj predlog so odklonili in tako smo bili prepričani, da so se pogajanja v Rimu razbila.

Šlo je sedaj edino za to, ali naj glasujemo proti predlogu Gianninija, da se izroči naša spomenica Mussoliniju brez priporočila. Mislimo si, da nam tak korak ne more škodovati, v najslabšem slučaju bo to pač nekaj »Blažov žegen«, in zato smo za predlog glasovali.

Burni spopad v Londonu.

Tak je bil položaj, ko se je pričelo zborovanje v Londonu. Zastopniki narodnih manjšin so bili uverjeni, da se je sporazum med italijansko večino in Slovani ter Nemci ponesrečil, in so hoteli zato govoriti o našem položaju obširno v odboru za manjšine. Toda ko se je nemški poslanec baron Sternbach oglasil k besedi in raztolmačil navzočim razmere, v katerih žive narodne manjšine v Italiji, je prišlo v zborovalnici do burnih prizorov. Minister Giannini je začel glasno protestirati, da se je dala beseda Sternbachu, češ, da nima Sternbach nikake pravice razpravljati tukaj o stvari, ki je danes še nerešena. Spomenica manjšin se je izročila sporazumno načelniku vlade in treba je počakati njegovega odgovora, preden se sme in more v predmetu debatirati. Zahteval je, naj predsednik vzame besedo Sternbachu in naj odbor preide k prihodnji točki dnevnega reda. V dvorani je nastalo splošno razburjenje, ki je trajalo precej dolgo. Kaj je govoril Sternbach in kaj zastopniki različnih društev, ne morem žal poročati, ker se stvarna vsebina posvetovanj ne more objaviti v časopisu. Taka je — kakor sem že omenil — želja predsednika odbora Dickinsova. Omenim samo, da je baron Sternbach svoj govor končal, a da je bilo takoj na to sklenjeno za ključiti razpravo o narodnih manjšinah v Italiji. Treba je počakati odgovor predsednika Mussolinija in na podlagi njegovega odgovora se bo šele vršila nova razprava.

Izkazalo se je torej, da naše glasovanje v Rimu ni bil nikak »Blažev žegen«, temveč da je imelo vidne posledice na Angleškem. Priznati moram, da je bil minister Giannini izredno prebrisan, ko je predlagal pismo Mussoliniju, in da nas je tako speljal, kamor nas je hotel speljati. Politika je taka šola, da se človek v njej nikdar ne neha učiti.

V bistvu nismo pa seveda zgubili prav ničesar.

Kako je treba obravnavati pritožbe manjšin?

Ker se, kakor vidimo, večkrat dogaja, da se zastopniki manjšin pritožujejo pri mednarodni zvezi, je letošnji občni zbor na Angleškem določil posebne predpise, katerih se morajo manjšine držati, ko prihajajo s pritožbami. Načrt takih predpisov je bil predložil svoječasno italijanski profesor Cosenzini in občni zbor jih je sedaj z majhnimi spremembami sprejel.

Resolucija, ki je postala za vse manjšine obvezna, se glasi:

»Načrt, ki ga spodaj predlagamo, ima predvsem namen, omogočiti direkten sporazum med večino in manjšinami v isti državi. Nadalje hoče urediti postopanje, katerega se ima držati mednarodna zveza v prasnih manjšin. S tem se hoče mo izogniti 1. ostrim in brezplodnim diskusijam, ki večajo samo obstoječa nasprotstva in delajo še bolj težak položaj manjšinam, in poskusiti hočemo 2. vsa sredstva sporazuma, preden pride zadeva pred mednarodni zbor.

Sporazum je treba iskati po nastopnem redu:

Prvič: vrši naj se domenek in izmenjava misli med večinarji in manjšinarji iste države.

Drugič: ako ne morejo priti obe stranki do neposrednega sporazuma, skliče predsednik mednarodne zveze na sestanek zastopnike večine in manjšine, z namenom, da pospeši tako prijateljsko rešitev.

Tretjič: ako tudi to sredstvo ne prinese tekom enega leta uspeha, se predloži zadeva v presojo posebnemu odboru, ki ga imenuje osrednji odbor (birò) zveze. Mnenje odbora ima pomen nasveta.

Četrtič: ako tega nasveta ena ali druga stranka ne more sprejeti, se končno predloži vprašanje občemu zboru, ki izreče svoje mnenje.

To so predpisi, katerih se bo treba odslej držati in po njih se bo obravnavalo gotovo tudi naše vprašanje.

Ustanovi se glasilo za manjšine.

Važno je nadalje, da je letošnji občni zbor sklenil, izdajati pod odgovornostjo mednarodne zveze poseben časopis za narodne manjšine. Predlog je izšel od švicarskega profesorja Boseta, ki bo najbrže prvi urednik našega skupnega glasila. V časopisu se bodo obiašjevala in »redno diskutirala vsa vprašanja, ki se tičejo plemenskih, jezikovnih in verskih manjšin«. Občni zbor je dal glavnemu tajniku nalogo, naj izdela do prihodnjega zбора podroben načrt o stroških ter predlaga osebe, ki bi mogle prevzeti uredništvo.

Kakšen bo natančen program lista, ne vemo še, toda iz razgovorov sem spoznal, da ne bodo govorili v njem samo o vprašanju manjšin na splošno, temveč tudi o resničnih razmerah, v katerih se nahajajo posamezne manjšine v Evropi in Aziji. List bo vsekakor velikega pomena, ker se bo tiskal v francosčini, angleščini in najbrž tudi nemščini ter se razpošiljal na vse strani sveta. Vodilni časopisi, vseučilišča, politiki in vlade velikih in malih držav bodo tako natanko poučene o položaju in zahtevah manjšin.

Dosedanji uspehi mednarodne zveze.

Zgoraj sem pripovedoval o manjšinah mnogo žalostnega. So ljudstva, katerim se gode res velike krivice. Toda na zborovanjih na Angleškem so se čule tudi vesele reči. Mednarodna zveza društev za Zvezo narodov pridobiva vpliv in vidijo se že prvi uspehi njenega dela. Z njenim posredovanjem so se sestali zastopniki danske manjšine v Nemčiji in nemške manjšine na Danskem k posvetovanjem in dosegli popoln sporazum glede pravic, ki gredo obojestranskim manjšinam. Dansko društvo izjavlja, da »bodo postali odnošaji med obema narodoma tem srečnejši in zaupnejši, čim bolj se bodo čutile manjšine tu in onstran meje zadovoljne.«

Ravno tako se je zboljšal znatno položaj židovske manjšine na Poljskem. Dne 4. julija 1925. je sklenila namreč poljska vlada dogovor z židovskimi strankami poljske republike in dovolila židovski manjšini večjo svobodo v uporabi njenega jezika ter gotove olajšave na verskem in vzgojnem polju.

Poročilo predsednika Dickinsona.

Predsednik odbora za manjšine Anglež Dickinson je imel poročilo, ki je važno tudi za nas, ker govori v njem o pogodbi, s katero se določijo za vse manjšine brez razlike enake pravice in enake dolžnosti. Proti predlogu so nastopili Francozi, Italijani in Belgijci, vsled česar ga je Galvanauskas prosto voljno umaknil. Pač pa je prišlo poročilo o predlogu pred izvršilni odbor Zveze narodov in tukaj se je oglašil k besedi zastopnik Brazilije gospod Mello-Franco ter začel udrihati po narodnih manjšinah.

Manjšine se morajo zlit v večinski narod.

Mello-Franco je imel dolg govor, v katerem je med drugim izustil te besede: »Zdi se mi neoporečno, da morajo, ki so zamislili zaščito manjšin, niso imeli tedaj namena ustvariti v naročju gotovih držav gruče državljanov, ki bi se smatrali za vse čase tuje splošnemu ustroju države. Nasprotno! Hoteli so ustvariti za člane manjšin postavno zaščito radi tega, da se polagoma uresniči potrebni pogoji za popolno narodno edinstvo. Treba je preprečiti, da bi manjšina, mesto da bi stremela k spojitvi z družbo, v kateri živi, postala privilegirana kasta in se spremenila za stalno v tuje telo, živeče v naročju države. Ako poženemo avtonomijo manjšin do zadnjih posledic, postanejo lahko manjšine vzrok državnega razsula in narodnega razpadanja.«

Tem izvajanjem gospoda Mella-Franca so se priključili še trije člani izvršilnega odbora, dočim so ostali lepo molčali in z molkom izrekli svoje odobravanje.

Če se ni našel v Zvezi narodov nihče, ki bi bil ugovarjal besedam braziljanskega državnika, je bila dolžnost naše mednarodne zveze, da je na občnem zboru na Angleškem izrekel v imenu manjšin vsega sveta odločen protest proti taki politiki.

Protest naše zveze.

»Te izjave četvero vplivnih članov izvršilnega odbora Zveze narodov« — pravi Dickinson — »stremijo za tem, da bi se proglasila današnja pravica narodnih manjšin le za začasno zaščito, ki bo postala prej ali slej nepotrebna, čim se manjšine postopoma zlijejo z večinami. Taka razlaga pogodb je napačna in nevarna, ker podžiga večine, da vrše po najkrajši in najhitrejši poti raznarodovanje.

Narodne manjšine so družabni pojav, ki ga zakonodajno in politično delovanje vlad ne more spreminiti. Kar sestavlja manjšino, je njeno pleme, njen jezik in njena vera, ki se ravna po posebnih njim svojstvenih zakonih. Njih razvoj je prost in je popolnoma neodvisen od delovanja državnih naprav in samovolje vladnih oblastnikov.«

Tudi mu želimo, da bi bili pripadniki manjšin poštene in dobri državljani, toda pglavitno vprašanje je, po kateri poti se da ta cilj najlažje doseči. Možno so le dve poti. Ali države priznajo, da obstaja in da bodo vedno obstajale v njihovem naročju skupine državljanov s tujim jezikom in tujimi običaji in smatrajo zato za svojo dolžnost, da zadovolje zahteve teh manjšin in jih sprejmejo tako kljub vsem razlikam v državno skupnost, ali pa morajo nasprotno države narediti poskus, da s silo, s prigorjanjem ali z vladnimi ukrepi oropajo te manjšine njih posebnega značaja in jih prisilijo se spojit z drugim plemenom.

Polizobraženi uradniki.

Kakšna je pravilna pot, ni težko ugotoviti. »Nobena vlada« — pravi Dickinson — »ne more spreminiti Nemcev v Poljake, Ogrov v Romune, Ircev v Angleže. Vlade v deželah, ki sem jih ravnokar ome-

nil, kakor sploh nobena civilizirana vlada, gotovo ne mislijo, da je mogoče doseči tak uspeh. Vem pa, da obstoji na tisoče ljudi s polovično ali sploh nobeno izobrazbo — posebno mnogo jih je med državnimi uradniki — ki si domišljajo, da zadostuje pokazati trdno pest, pa je cilj že dosežen. Prepričani so, da je s patriotskega stališča pač želeli, da bi manjšina spremenila narodnost in zato izdajajo brez obotavljanja ukrepe, ki se jim zdijo najbolj pripravi za tako spreobrnitev, naj bodo ukrepi še tako trdi za manjšino, katero morajo upravljati. Ta je dandanes resnični izvor vseh nevarnosti.

Nevarnosti se izognemo samo, ako Zveza narodov in glavne vlade sveta proglase enkrat za vselej načelo, da različnost plemen, jezikov in ver v notranjosti države nikakor ne vničuje državne enotnosti.

Ako pa države odklonijo to načelo, potem je naravno, da bo pričačlastnost lastnega plemena, ki leži v človeški naravi, razbila umetni okvir političnih naprav in zopet se bo zdela vojna edini izhod iz obstoječega zla.«

Resolucija o narodnih manjšinah.

Predsednik Dickinson je predložil nato v razpravo nastopno resolucijo, ki se glasi:

»Ker je želeli, da bi osebe, pripadajoče plemenskim, jezikovnim in verskim manjšinam, postale dobri državljani države, kateri pripadajo; in ker ni mogoče doseči tega uspeha, ako so imenovane osebe nezadovoljne s svojo usodo, in sicer radi tega, ker jim je zabranjen polni užitek njihovega jezika, njih vere in njihove lastne kulture, ali pa radi tega, ker se izdajajo proti njim ukrepi, s katerimi naj bi se manjšine proti svoji volji vsrkale v narodnost večine;

in ker je nadalje odbor mnenja, da različnost plemen, jezika, vere ali kulture med državljani iste države ne tvori nikake ovire, da bi bili vsi dobri državljani, in ker ta različnost tudi ne ogroža državne enotnosti in so radi tega vsi taki poskusi napačni in obenem krivični;

izraža Odbor za manjšine v Mednarodni zvezi društev za Zvezo narodov prepričanje, da se da vprašanje narodnih in drugih manjšin rešiti zadovoljivo le tedaj, ako se te manjšine pripoznajo kot trajen in koristen del prebivalstva države in ako se izpolni želja teh manjšin, ki hočejo glede svojega jezika, svoje vere in svoje kulturne posebnosti biti vladane s posebno obzirnostjo. Večina bo služila na tak način najučinkovitejši pravici in obenem interesom lastne države.«

Govor Gianninija.

Okoli te resolucije, ki je v francoskem izvirniku precej zapletena, se je sprožila zelo živahna razprava. Proti poročilu predsednika Dickinsona in resolucije se je vzdignil najprej romunski zastopnik Serbesco. Branil je na vse pretege Braziljanca Mella-Franca in hotel dokazati, da je Mello-Franco govoril pametno in pravično in da ni delal manjšinam nobene krivice. V bistvu je Mello-Franco priznal manjšinam, kar jim gre, in zato je predlagana resolucija nepotrebna. Gospod Serbesco je govoril zelo dolgo, a ni prepričal se ve nikogar. Videlo se je, da sam ne veruje tega, kar pravi.

Odločno in brez ovinkov je nastopil proti resoluciji predsednik italijanske zveze minister Giannini. »Kakor je moja navada« — je pričel — »bom govoril o resoluciji zelo odkrito. V njej trdite, da so manjšine nekaj stalnega in nespremenljivega, da bodo ostale take, kot so, za vse večne čase, ker jih baje ni mogoče asimilirati in raznaroditi. Jaz sem mnenja, da ne moremo tega kar tako na splošno trditi. Vprašanje narodnih manjšin je bolj

zapleteno, kakor si vi mislite. To vprašanje je v vsakem času in v vsaki deželi različno in popolnoma izključeno je, da bi proglasili za narodne manjšine splošno veljavne zakone. Nekatere manjšine se bodo ohranile, druge bodo zginitile, vse je odvisno od razmer. Ali hočete morda predpisovati postave zgodovini? V Italiji imamo na primer skupine Grkov, Albancev, Langobardov, Romunov, Etruskov itd., ki so se naselili v deželi, in vsi so postali tekom časa Italijani. Ako bi veljala za Italijo načela, ki jih izražate v resoluciji, bi Italija ne mogla več obstati, ker bi se razcepila na mnogoštevilne dele. Toda zgodovina gre svojo pot in mi je ne bomo ustavili. Poglejte na primer gospoda Seferiadesa, ki sedi meni nasproti. (Giannini pokaže z roko na zastopnika Grčije profesorja Seferiadesa.) Po njegovih zunanjih znakih bi vsakdo sodil, da je Italijan iz južne Italije. Jaz pa, ki sem Italijan, izgledam morda kot Grk in kdo ve, ali niso bili moji predniki res grškega pokoljenja. Narodnost, gospoda moja, je nekaj negotovega in relativnega ta se v toku zgodovine spreminja.

Ako bi hoteli res rešiti vprašanje narodnih manjšin, bi morali posnemati Sovjetsko Rusijo. Sovjetska Rusija je oživila na svojem ozemlju narečja mnogobrojnih plemen, izdala je na državne stroške celo abecednike in berila za nerazvite manjšine in jim skoro vsilila njihov materin jezik. Narodne manjšine niso dobile samo avtonomije, temveč kar lastne države. Vsaka manjšina je država zase. Vprašanje narodnih manjšin je rešila prav za prav samo Sovjetska Rusija, a take rešitve, gospoda moja, mi ne moremo sprejeti.

Estonska država je dala manjšinam kulturno avtonomijo. Mislim, da je bila to politična napaka. Prišel bo čas, ko bodo morali Estonci to politiko revidirati in spremeniti, kajti z avtonomijo so si ustvarili državo v državi.

Glasoval bom proti resoluciji. Izjavljam še enkrat, da je narodnost nekaj relativnega in da se tok zgodovine ne da ustaviti. Ako je zgodovina določila, da se gotove manjšine asimilirajo in raznarodijo, se bo to zgodilo kljub našim resolucijam. Zgodovina je sila, ki podere vse, kar se ji upira, pustimo ji svobodni razmah.

Živahne zavrnitve.

Proti ministru Gianniniju se je oglašil takoj k besedi švicarski profesor Ernest Bovet in izjavil: Gospod Giannini nam je hotel dokazati, da je narodnost vprašanje somatologije, to se pravi vprašanje zunanjih telesnih znakov. (Oblika črepije, barva las, oči, itd. uredništvo.) To ni res! Bistvo narodnosti je položeno v človeško dušo, o narodnosti odločuje izključno naša zavest. Narodna zavest se je prebudila, gospod Giannini, s francosko revolucijo leta 1789. in se ne da več zatreti. Dandanes ni več mogoče raznarodovati ljudstev. Najboljši dokaz je Poljska. Poljaki so bili razdeljeni in razkosani na tri države, bili so preganjani in tlačeni, pa so se končno vendarle osvobodili in zedinili. Nasilje ne more roditi v naših časih več trajnih uspehov. Nasilje se upira naši zavesti, ker je v nasprotju z razvojem človeške omike. Ako misli gospod Mello-Franco, da morajo narodne manjšine zginiti, se temeljito moti. Mi vidimo ravno nasprotno, da korakajo manjšine kljub vsem težavam in žrtvam zmagovito k svoji svobodi.

Proti ministru Gianniniju so govorili nato zastopnica Holandije gospa Baker, bivši ogrski minister Pekar, Francoz Prudhommeaux, (izgovarjaj: Pridomó ur.), Belgijec prof. Overbeke, bivši avstrijski poslanik Dumba ter berlinski Nemec dr. Junghann.

Junghann je poudaril, da ni treba mnogo študirati, kaj je narodnost. Saj govori srce v vsakem človeku dovolj glasno in razločno, kam spada. Kako mogočno in poveljujoče je narodno čustvo, vedo najbolje Italijani sami. Saj sta se ravno Italija in Nemčija ustanovili v imenu narodnosti. Tlačenje narodov je povzročilo že mnogo vojen in jih bo še, ako se tlačenje nadaljuje. Mi nočemo novih vojsk, mi delamo na bratstvu med narodi in zato predlagam, naj se resolucija predsednika Dickinsona sprejme.

Resolucija se predela in predloži občnemu zboru.

Vidi se jasno, da je ogromna večina delegatov za resolucijo in poročilo predsednika manjšinskega odbora. Sedaj gre le zato, kakšno naj bo končno besedilo.

V resoluciji je poudarjeno, da morajo vlade pripoznati manjšine kot »trajen in koristen del prebivalstva«, in s temi besedami niso vsi navzoči zadovoljni. Bolgarski zastopnik Miletić predlaga, naj se črta iz resolucije beseda »trajen«. Da so manjšine trajen del prebivalstva, ne moremo kar tako trditi, ker ne vemo, kako se bo razvijala politična bodočnost držav. Boljše je, da besedo »trajen« izpustimo.

Dr. Wilfan je nasproten, da bi se uporabila beseda »koristen«. »Narodne manjšine« — je rekel — »imajo brezpogojno pravico do spoštovanja in sicer brez ozira na to, ali so državi koristne. Kakor velja med ljudmi zapoved: ne ubijaj! in mora vsakdo spoštovati življenje bližnjika, ne da bi prej raziskoval, ali mu je koristen, ravno tako ima tudi narodna manjšina pravico, da država spoštuje v vsakem slučaju njeno življenje.«

Mnenju dr. Wilfana se priključijo švicarski profesor Bovet, nakar se črtati iz resolucije besedi trajen in koristen.

To so bili glavni popravki besedila in nato se je vršilo glasovanje o resoluciji sami. Treba jo je bilo odobriti in skleniti, da se predloži s priporočilom občnemu zboru.

Za predlog so glasovali vsi razen dveh.

Govor Lord Roberta Cecila.

Tekom naših zborovanj smo bili vabljeni večkrat v angleško družbo, da se delegati tam поблиže spoznajo in sprijaznijo. Najvažnejši je bil sprejem, ki ga je priredil nam v čast Lord Gladstone. To je stala in zelo vplivna družina, ki je dala Veliki Britaniji že mnogo vodilnih državnikov. Sredi sprejema se je oglasil k besedi bivši minister in sedanj zastopnik Anglije v Zvezi narodov, Lord Robert Cecil. Jasno je, da je Robert Cecil prišel na sprejem po nalogu angleške vlade. V svojem govoru je govoril najprej o težavah Zveze narodov in poudaril, da se je vzdignilo proti njej v poslednjem času mnogo sovražnikov. Svet je razdeljen v dva tabora: eni hočejo Zvezo narodov oslabiti in vničiti, drugi hočejo zidati na njej politično bodočnost narodov. Anglija stoji enodušno na strani nove politike, naj bo na vladi ta ali ona stranka. Zakaj angleški narod je globoko prepričan, da bo ideja Zveze narodov zmagala prej ali slej po vsem svetu.

Na to se je obrnil Lord Robert Cecil k narodnim manjšinam. To vprašanje je po njegovem eno najvažnejših našega časa. Izrazil je simpatije za stremljenje narodnih manjšin, a jih opomnil, da ne smejo v današnjih razmerah pričakovati velike pomoči od Zveze narodov. Pomoč bo prišla narodnim manjšinam samo od ljudskega mnjenja. Javno mnenje je srčna kri, od katere se hrani in žive vlade. Ko bo javnost širom sveta prepričana o pravici narodnih manjšin in prežeta globoko s to zavestjo, se bo

spremenila tudi politika vlad. Samo od javnega mnjenja prihaja narodnim manjšinam rešitev. To je tudi prva in najodličnejša naloga društev za Zvezo narodov, da obdelujejo in polagoma presnujejo javno mnenje sveta.

Govor Roberta Cecila je bil splošen, a je naredil kljub temu velik vtis, ker je bil izgovorjen od odgovornega vladnega moža. Dokaz, da se angleška vlada za naše stvari zanima, da pozdravlja in vzpodbuja naše pravično stremljenje.

Zaključno delo v Aberystwicu.

O narodnih manjšinah se je nadaljevala in končala razprava v mestu Aberystwicu. Važno je za nas, da se je gori omenjeni resoluciji dodal odstavek, ki se tiče izrecno takih manjšin, kakor smo mi Slovenci in Hrvati v Italiji. Mi smo — kakor že rečeno — manjšina, za katero ne obstoji nobena zapisana pravica v mirovnih pogodbah in tudi poskus iz leta 1925., da bi sklenile vse države skupen dogovor za zaščito manjšin, se je v Zvezi narodov ponesrečil. Pač pa je v polni veljavi neka resolucija Zveze narodov iz leta 1922., v kateri je izraženo upanje, da bodo tudi države, ki niso vezane po pogodbah na zaščito manjšin, ravnale kljub temu s svojimi manjšinami ravnatoko kakor da bi bile po pogodbah k temu dolžne. Ta resolucija je bila leta 1922. enoglasno sprejeta, glasovali so bili zanj tudi zastopniki Italije, in je torej moralno obvezna za vse države. Naša mednarodna zveza je smatrala za svojo dolžnost, da pokliče pozornost držav na to resolucijo in sklenila zato posebno priporočilo Zvezi narodov.

Uradno besedilo resolucije in priporočila.

Zdi se mi potrebno, da priobčim končno besedilo resolucije in priporočila:

Resolucija

se glasi v definitivni obliki takole:

Ker imajo plemenske, jezikovne in verske manjšine dolžnosti biti lojalne napram državam, katerim pripadajo, in ker ni mogoče doseči tega cilja, ko so manjšine nezadovoljne s svojo usodo, in to zato, ker jim je odvzet polni užitek njihovega jezika, njihove vere ali njihove lastne kulture, ali pa vsled ukrepov, s katerimi naj bi se proti svoji volji vsrkale v narodnost večine;

izraža občni bor prepričanje, da različnost plemen, jezikov, ver ali kulture med državljani iste države ne nasprotuje lojalnosti (zvestobi) do države in tudi ne ogroža državnega edinstva ter so radi tega taki poskusi raznarodovanja nesmiselni in obenem krivični. Občni zbor je prepričan, da se vprašanje narodnih manjšin dá zadovoljivo rešiti le tedaj, ako se smatrajo manjšine kot vrednota v državi in se zadovolji njih želja, da bi bile glede svojega jezika, vere in lastne kulture vladane po posebnih navodilih in ukrepih (mesures). Večina bo služila s tem najučinkovitejše pravici in interesom države.

Priporočilo Zvezi narodov

je pa tako:

Ker hoče pomagati občni zbor uresničiti gori omenjena načela, naproša Zvezo narodov, naj pokliče svojim članicam nujno v spomin resolucijo, sklenjeno na III. občnem zboru (Zveze narodov), v kateri je bilo izraženo upanje, da se bodo države, ki niso napram Zvezi narodov glede manjšin vezane z nobeno zakonito obvezo, držale kljub temu pri ravnanju s svojimi plemenskimi, verskimi in jezikovnimi manjšinami vsaj iste pravičnosti in strpnosti, kakor ju zahte-

vajo mirovne pogodbe in kakor ju vrši stalno izvršilni odbor (Zveze narodov).«

Govor profesorja Boveta.

Ti dve resoluciji sta prišli pred občni zbor in zagovarjal ju je na javnem zborovanju švicarski profesor Bovet.

»Vprašanje narodnih manjšin je staro,« — je rekel — »a prikazuje se nam v popolnoma novi luči po izkušnjah svetovne vojne, odkar je Zveza narodov začela zidati v naše vsakodnevno življenje ne le novo mednarodno pravo, temveč tudi novo moralo in novo mednarodno vest.«

Ta zavest se je pripravljala že v dobi francoske revolucije, ko je demokracijski narod začel polagoma izpodrivati absolutistično državo monarhov in ko je mednarodna gospodarska odvisnost in vzajemnost jela vedno bolj ogrožati načelo vse-mogočnosti posamezne države.

Danes imamo pa že ustavne listine Zveze narodov, po katerih niso nekateri zmagovalci, ki zaukazujejo premagancem spoštovanje manjšin, temveč je gotova mednarodna avtoriteta, ki štiti povsod pravice šibkih v interesu splošnosti. (Tako bi moralo biti! Uredništvo.)

Toda ali ne pomeni to podžigati iredentizem? Tak je strah gotovih držav. Upravičen je ta strah toliko časa, dokler bomo živeli v dobi prehoda, ko so naše navade ravno tako močne, če ne močnejše od novih idej.

Pravica in nasilje.

Naša nova ideja je pravica, je red v svobodi, naša stara navada je nasilje. Naša nova ideja je Zveza narodov, naša stara navada je diplomatska intriga ene skupine proti drugi skupini.

Ko ni bilo Zveze narodov, je bil iredentizem edino sredstvo za osvobojenje tlačene manjšine. Danes bi pa po vsej logiki ne smelo več biti iredentizma. Če bi bila manjšina zaščitena po nepristranski mednarodni avtoriteti proti sleherni samovolji, bi se našla polagoma v srečnem položaju, da bi mogla sodelovati z državo, v kateri biva, in ostati obenem zvesta svoji narodni individualnosti ter krvni družini, iz katere izhaja, tako da bi pletla vezi prijateljstva med to družino in novo državo.

Trenutno živimo žal v polni borbi med preteklostjo in bodočnostjo.

V prenovljeni Evropi, bolj svobodni in disciplinirani, bolj kakor je danes, ne bodo narodne manjšine več kovačnice prepirov, sovraštva in novih vojen, temveč sredstvo za večje medsebojno razumevanje narodov.

S tega stališča vam toplo priporočam v odobrenje obe resoluciji.

Skoro enoglasno sprejeto.

Ko sta prišli resoluciji na glasovanje, sem predlagal, naj se vrši glasovanje imenom, tako da zastopniki vsake države posebej izjavijo svoje stališče.

Za prvo resolucijo so se izrekle nastopne države: Češko-Slovaška, (Čehi skupno z nemško in ogrsko manjšino), Švica, Švedska, Rusija, Holandska, Palestina, Litvanska, Japonska, Irska, Ogrska, Grčija, Jugoslavija, Velika Britanija, Francija, Združene države Severne Amerike, Španija, Kina, Bolgarija, Belgija, Avstrija in Nemčija.

Proti so glasovale: Italija (izvzeti glasovi slovanske in nemške manjšine), Poljska in Romunija.

Priporočilo Zvezi narodov je bilo sprejeto z glasovi vseh držav razen Italije. Razume se, da je slovanska in nemška manjšina glasovala za priporočilo. Romunija se je glasovanja vzdržala.

Tak je bil potek in konec zborovanja na Angleškem, v kolikor se tiče narodnih manjšin.

Kakšna bo naša korist?

Po mojem Slovenci in Hrvati ne morejo pričakovati neposrednih uspehov. Razmere ostanejo take, kot so, življenje pojde svojo navadno pot. Važno je samo, da so se vdeležile zborovanja osebe, ki imajo velik vpliv na javno življenje v svojih državah. Bilo je na Angleškem veliko število bivših ministrov, diplomatov, senatorjev, poslancev, vseučilišnih profesorjev in drugih osebnosti, katerih mneneje ima gotovo veljavo. Dobro je, da se za nas zanimajo in postanejo naši prijatelji. Kakor posamezni človek tako žive tudi narodi od prijateljstva, ki ga znajo buditi. Gorje narodu brez prijateljev.

Med vdeleženci so bili tudi možje, o katerih vlada mnenje, da pridejo lahko do vodilnih vlog v politiki držav. Bil je na primer grof Bernstorff, bivši poslanik Nemčije v Severni Ameriki, o katerem gre glas, da bo zastopal Nemčijo v Zvezi narodov. Tudi take okoliščnosti niso brez veljave.

Vem pa ravnatoko, da je mnogo gospodov prišlo na Angleško s posrskimi nameni.

»Prišel sem,« — mi je rekel neki gospod z Balkana, — »samo radi tega, da pazim, ali bi kdo ne govoril zoper mojo državo!« Kaj brigajo take ljudi narodne manjšine in Zveza narodov? In vendar je tudi to dokaz, da je naša organizacija važna, ker bi nam sicer vlade ne pošiljale posebnih nadzornikov.

Ogromna večina pa je obstajala k sreči iz pravih in iskrenih prijateljev manjšin, navdušenih za pravico in poštenje med narodi.

Ti vodijo naš pokret in uverjen sem, da bo njih požrtvovalno delo prej ali slej mnogo koristilo narodnim manjšinam.

Naš nad vse ljubljeni predobri soprog, oče, brat, tast, stric, gospod

Franc Didič,

hotelir in posestnik

nas je 16. julija ob pol 5 uri zjutraj, previden s svetimi zakramenti v 63. letu za večno zapustil.

Pogreb nad vse ljubljenega se je vršil v nedeljo dne 18. t. m. ob 16 $\frac{1}{2}$ uri iz hiše žalosti na pokopališče k Sv. Križu.

Idrija, 16. julija 1926.

Žalujejo rodbine

Didič - Lapajne - Vogelinih - Šinkovec

»Načrt, ki ga spodaj predlagamo, ima predvsem namen, omogočiti direkten sporazum med večino in manjšinami v isti državi. Nadalje hoče urediti postopanje, katerega se ima držati mednarodna zveza v prasnih manjšin. S tem se hoče mo izogniti 1. ostrim in brezplodnim diskusijam, ki večajo samo obstoječa nasprotstva in delajo še bolj težak položaj manjšinam, in poskusiti hočemo 2. vsa sredstva sporazuma, preden pride zadeva pred mednarodni zbor.

Sporazum je treba iskati po nastopnem redu:

Prvič: vrši naj se domenek in izmenjava misli med večinarji in manjšinarji iste države.

Drugič: ako ne morejo priti obe stranki do neposrednega sporazuma, skliče predsednik mednarodne zveze na sešatek zastopnike večine in manjšine, z namenom, da pospeši tako prijateljsko rešitev.

Tretjič: ako tudi to sredstvo ne prinese tekom enega leta uspeha, se predloži zadeva v presojo posebnemu odboru, ki ga imenuje osrednji odbor (biró) zveze. Mnenje odbora ima pomen nasveta.

Četrtič: ako tega nasveta ena ali druga stranka ne more sprejeti, se končno predloži vprašanje občemu zboru, ki izreče svoje mnenje.

To so predpisi, katerih se bo treba odslej držati in po njih se bo obravnavalo gotovo tudi naše vprašanje.

Ustanovi se glasilo za manjšine.

Važno je nadalje, da je letošnji občni zbor sklenil, izdajati pod njegovostjo mednarodne zveze poseben časopis za narodne manjšine. Predlog je izšel od švicarskega profesorja Boseta, ki bo najbrže prvi urednik našega skupnega glasila. V časopisu se bodo obiašnjevala in »redno diskutirala vsa vprašanja, ki se tičejo plemenskih, jezikovnih in verskih manjšin«. Občni zbor je dal glavnemu tajniku nalogo, naj izdela do prihodnjega zbora podroben načrt o stroških ter predlaga osebe, ki bi mogle prevzeti uredništvo.

Kakšen bo natančen program lista, ne vemo še, toda iz razgovorov sem spoznal, da ne bodo govorili v njem samo o vprašanju manjšin na splošno, temveč tudi o resničnih razmerah, v katerih se nahajajo posamezne manjšine v Evropi in Aziji. List bo vsekakor velikega pomena, ker se bo tiskal v francosčini, angleščini in najbrž tudi nemščini ter se razpošiljal na vse strani sveta. Vodilni časopisi, vseučilišča, politiki in vlade velikih in malih držav bodo tako natanko poučene o položaju in zahtevah manjšin.

Dosedanji uspehi mednarodne zveze.

Zgoraj sem pripovedoval o manjšinah mnogo žalostnega. So ljudstva, katerim se gode res velike krivice. Toda na zborovanjih na Angleškem so se čule tudi vesele reči. Mednarodna zveza društev za Zvezo narodov pridobiva vpliv in vidijo se že prvi uspehi njenega dela. Z njenim posredovanjem so se sestali zastopniki danske manjšine v Nemčiji in nemške manjšine na Danskem k posvetovanjem in dosegli popoln sporazum glede pravic, ki gredo obojestranskim manjšinam. Dansko društvo izjavlja, da »bodo postali odnošaji med obema narodoma tem srečnejši in zaupnejši, čim bolj se bodo čutile manjšine tu« in onstran meje zadovoljne.

Ravno tako se je zboljšal znatno položaj židovske manjšine na Poljskem. Dne 4. julija 1925. je sklenila namreč poljska vlada dogovor z židovskimi strankami poljske republike in dovolila židovski manjšini večjo svobodo v uporabi njenega jezika ter gotove olajšave na verskem in vzgojnem polju.

Poročilo predsednika Dickinsona.

Predsednik odbora za manjšine Anglež Dickinson je imel poročilo, ki je važno tudi za nas, ker govori v njem o pogodbi, s katero se določijo za vse manjšine brez razlike enake pravice in enake dolžnosti. Proti predlogu so nastopili Francozi, Italijani in Belgijci, vsled česar ga je Galvanauskas prosto voljno umaknil. Pač pa je prišlo poročilo o predlogu pred izvršilni odbor Zveze narodov in tukaj se je oglasil k besedi zastopnik Brazilijskega gospod Mello-Franco ter začel udrihati po narodnih manjšinah.

Manjšine se morajo zlit v večinski narod.

Mello-Franco je imel dolg govor, v katerem je med drugim izustil te besede: »Zdi se mi neoporečno, da možje, ki so zamislili zaščito manjšin, niso imeli tedaj namena ustvariti v naročju gotovih držav gruče državljanov, ki bi se smatrali za vse čase tuje splošnemu ustroju države. Nasprotno! Hoteli so ustvariti za člane manjšin postavno zaščito radi tega, da se polagoma uresniči potrebni pogoji za popolno narodno edinstvo. Treba je preprečiti, da bi manjšina, mesto da bi stremela k spojitvi z družbo, v kateri živi, postala privilegirana kasta in se spremenila za stalno v tuje telo, živeče v naročju države. Ako poženemo avtonomijo manjšin do zadnjih posledic, postanejo lahko manjšine vzrok državnega razsula in narodnega razpadanja.«

Tem izvajanjem gospoda Mella-Franca so se priključili še trije člani izvršilnega odbora, dočim so ostali lepo molčali in z molkom izrekli svoje odobravanje.

Če se ni našel v Zvezi narodov nihče, ki bi bil ugovarjal besedam braziljanskega državnika, je bila dolžnost naše mednarodne zveze, da je na občnem zboru na Angleškem izrekel v imenu manjšin vsega sveta odločen protest proti taki politiki.

Protest naše zveze.

»Te izjave četvero vplivnih članov izvršilnega odbora Zveze narodov« — pravi Dickinson — »stremijo za tem, da bi se proglasila našnja pravica narodnih manjšin le za začasno zaščito, ki bo postala prej ali slej nepotrebna, čim se manjšine postopoma zlijejo z večinami. Taka razlaga pogodb je napačna in nevarna, ker podžiga večine, da vrše po najkrajši in najhitrejši poti raznarodovanje.

Narodne manjšine so družabni pojav, ki ga zakonodajno in politično delovanje vlad ne more spreminiti. Kar sestavlja manjšino, je njeno plemo, njen jezik in njena vera, ki se ravna po posebnih njim svojstvenih zakonih. Njih razvoj je prost in je popolnoma neodvisen od delovanja državnih naprav in samovolje vladnih oblastnikov.

Tudi mu želimo, da bi bili pripadniki manjšin poštene in dobri državljani, toda poglavito vprašanje je, po kateri poti se da ta cilj najlažje doseči. Možne so le dve poti. Ali države priznajo, da obstaja in da bodo vedno obstajale v njihovem naročju skupine državljanov s tujim jezikom in tujimi običaji in smatrajo zato za svojo dolžnost, da zadovolje zahteve teh manjšin in jih sprejmejo tako kljub vsem razlikam v državno skupnost, ali pa morajo nasprotno države narediti poskus, da s silo, s prigovarjanjem ali z vladnimi ukrepi oropajo te manjšine njih posebne značaja in jih prisilijo se spojit z drugim plemenom.

Polizobraženi uradniki.

Kakšna je pravilna pot, ni težko ugotoviti. »Nobena vlada« — pravi Dickinson — »ne more spreminiti Nemcev v Poljake, Ogrov v Romune, Ircev v Angleže. Vlade v deželah, ki sem jih ravnokar ome-

nil, kakor sploh nobena civilizirana vlada, gotovo ne mislijo, da je mogoče doseči tak uspeh. Vem pa, da obstoji na tisoče ljudi s polovično ali sploh nobeno izobrazbo — posebno mnogo jih je med državnimi uradniki — ki si domišljajo, da zadostuje pokazati trdno pest, pa je cilj že dosežen. Prepričani so, da je s patriotskega stališča pač želeli, da bi manjšina spremenila narodnost in zato izdajajo brez obotavljanja ukrepe, ki se jim zdijo najbolj pripravi za tako spreobrnitev, naj bodo ukrepi še tako trdi za manjšino, katero morajo upravljati. Ta je dandanes resnični izvor vseh nevarnosti.

Nevarnosti se izognemo samo, ako Zveza narodov in glavne vlade sveta proglase enkrat za vselej načelo, da različnost plemen, jezikov in ver v notranjosti države nikakor ne vničuje državne enotnosti.

Ako pa države odklonijo to načelo, potem je naravno, da bo privlačnost lastnega plemena, ki leži v človeški naravi, razbila umetni okvir političnih naprav in zopet se bo zdela vojna edini izhod iz obstoječega zla.

Resolucija o narodnih manjšinah.

Predsednik Dickinson je predložil nato v razpravo nastopno resolucijo, ki se glasi:

»Ker je želeli, da bi osebe, pripadajoče plemenskim, jezikovnim in verskim manjšinam, postale dobri državljani države, kateri pripadajo; in ker ni mogoče doseči tega uspeha, ako so imenovane osebe nezadovoljne s svojo usodo, in sicer radi tega, ker jim je zabranjen polni užitek njihovega jezika, njih vere in njihove lastne kulture, ali pa radi tega, ker se izdajajo proti njim ukrepi, s katerimi naj bi se manjšine proti svoji volji vsrkale v narodnost večine;

in ker je nadalje odbor mnenja, da različnost plemena, jezika, vere ali kulture med državljani iste države ne tvori nikake ovire, da bi bili vsi dobri državljani, in ker ta različnost tudi ne ogroža državne enotnosti in so radi tega vsi taki poskusi napačni in obenem krivični;

izraža Odbor za manjšine v Mednarodni zvezi društev za Zvezo narodov prepričanje, da se da vprašanje narodnih in drugih manjšin rešiti zadovoljivo le tedaj, ako se te manjšine pripoznajo kot trajen in koristen del prebivalstva države in ako se izpolni želja teh manjšin, ki hočejo glede svojega jezika, svoje vere in svoje kulturne posebnosti biti vladane s posebno obzirstvostjo. Večina bo služila na tak način najučinkovitejše pravici in obenem interesom lastne države.

Govor Gianninija.

Okoli te resolucije, ki je v francoskem izvirniku precej zapletena, se je sprožila zelo živahna razprava. Proti poročilu predsednika Dickinsona in resolucije se je vzdignil najprej romunski zastopnik Serbesco. Branil je na vse pretege Braziljanca Mella-Franca in hotel dokazati, da je Mello-Franco govoril pametno in pravično in da ni delal manjšinam nobene krivice. V bistvu je Mello-Franco priznal manjšinam, kar jim gre, in zato je predlagana resolucija nepotrebna. Gospod Serbesco je govoril zelo dolgo, a ni prepričal se ve nikogar. Videlo se je, da sam ne veruje tega, kar pravi.

Odločno in brez ovinkov je nastopil proti resoluciji predsednik italijanske zveze minister Giannini. »Kakor je moja navada« — je pričel — »bom govoril o resoluciji zelo odkrito. V njej trdite, da so manjšine nekaj stalnega in nespremenljivega, da bodo ostale take, kot so, za vse večne čase, ker jih baje ni mogoče asimilirati in raznaroditi. Jaz sem mnenja, da ne moremo tega kar tako na splošno trditi. Vprašanje narodnih manjšin je bolj

zapleteno, kakor si vi mislite. To vprašanje je v vsakem času in v vsaki deželi različno in popolnoma izključeno je, da bi proglasili za narodne manjšine splošno veljavne zakone. Nekatere manjšine se bodo ohranile, druge bodo zginele, vse je odvisno od razmer. Ali hočete morda predpisovati postave zgodovini? V Italiji imamo na primer skupine Grkov, Albancev, Langobardov, Romunov, Etruskov itd., ki so se naselili v deželi, in vsi so postali tekom časa Italijani. Ako bi veljala za Italijo načela, ki jih izražate v resoluciji, bi Italija ne mogla več obstati, ker bi se razcepila na mnogoštevilne dele. Toda zgodovina gre svojo pot in mi je ne bomo ustavili. Poglejte na primer gospoda Seferiadesa, ki sedi meni nasproti. (Giannini pokaže z roko na zastopnika Grčije profesorja Seferiadesa.) Po njegovih zunanjih znakih bi vsakdo sodil, da je Italijan iz južne Italije. Jaz pa, ki sem Italijan, izgledam morda kot Grk in kdo ve, ali niso bili moji predniki res grškega pokolenja. Narodnost, gospoda moja, je nekaj negotovega in relativnega ta se v toku zgodovine spreminja.

Ako bi hoteli res rešiti vprašanje narodnih manjšin, bi morali posnemati Sovjetsko Rusijo. Sovjetska Rusija je oživila na svojem ozemlju narečja mnogobrojnih plemen, izdala je na državne stroške celo abecednike in berila za nerazvite manjšine in jim skoro vsilila njihov materin jezik. Narodne manjšine niso dobile samo avtonomije, temveč kar lastne države. Vsaka manjšina je država zase. Vprašanje narodnih manjšin je rešila prav za prav samo Sovjetska Rusija, a take rešitve, gospoda moja, mi ne moremo sprejeti.

Estonska država je dala manjšinam kulturno avtonomijo. Mislim, da je bila to politična napaka. Prišel bo čas, ko bodo morali Estonci to politiko revidirati in spremeniti, kajti z avtonomijo so si ustvarili državo v državi.

Glasoval bom proti resoluciji. Izjavljam še enkrat, da je narodnost nekaj relativnega in da se tok zgodovine ne da ustaviti. Ako je zgodovina določila, da se gotove manjšine asimilirajo in raznarodijo, se bo to zgodilo kljub našim resolucijam. Zgodovina je sila, ki podere vse, kar se ji upira, pustimo ji svoja bodni razmah.

Živahne zavrnitve.

Proti ministru Gianniniju se je oglasil takoj k besedi švicarski profesor Ernest Bovet in izjavil: Gospod Giannini nam je hotel dokazati, da je narodnost vprašanje so-matologije, to se pravi vprašanje zunanjih telesnih znakov. (Oblika črepinje, barva las, oči, itd. uredništvo.) To ni res! Bistvo narodnosti je položeno v človeško dušo, o narodnosti odločuje izključno naša zavest. Narodna zavest se je prebudila, gospod Giannini, s francosko revolucijo leta 1789. in se ne da več zatreti. Dandanes ni več mogoče raznarodovati ljudstev. Najboljši dokaz je Poljska. Poljaki so bili razdeljeni in razkosani na tri države, bili so preganjani in tlačeni, pa so se končno vendarle osvobodili in zedinili. Nasilje ne more roditi v naših časih več trajnih uspehov. Nasilje se upira naši zavesti, ker je v nasprotju z razvojem človeške omike. Ako misli gospod Mello-Franco, da morajo narodne manjšine zginiti, se temeljito moti. Mi vidimo ravno nasprotno, da korakajo manjšine kljub vsem težavam in žrtvam zmagovito k svoji svobodi.

Proti ministru Gianniniju so govorili nato zastopnica Holandske gospa Baker, bivši ogrski minister Pekar, Francoz Prudhommeaux, (izgovarjaj: Pridomó ur.), Belgijec prof. Overbeke, bivši avstrijski poslanik Dumba ter berlinski Nemec dr. Junghann.

Junghann je poudaril, da ni treba mnogo študirati, kaj je narodnost. Saj govori srce v vsakem človeku dovolj glasno in razločno, kam spada. Kako mogočno in poveljujoče je narodno čustvo, vedo najbolje Italijani sami. Saj sta se ravno Italija in Nemčija ustanovili v imenu narodnosti. Tlačenje narodov je povzročilo že mnogo vojen in jih bo še, ako se tlačenje nadaljuje. Mi nočemo novih vojsk, mi delamo na bratstvu med narodi in zato predlagam, naj se resolucija predsednika Dickinsona sprejme.

Resolucija se predela in predloži občenemu zboru.

Vidi se jasno, da je ogromna večina delegatov za resolucijo in poročilo predsednika manjšinskega odbora. Sedaj gre le zato, kakšno naj bo končno besedilo.

V resoluciji je poudarjeno, da morajo vlade pripoznati manjšine kot »trajen in koristen del prebivalstva,« in s temi besedami niso vsi navzoči zadovoljni. Bolgarski zastopnik Miletić predlaga, naj se črta iz resolucije beseda »trajen«. Da so manjšine trajen del prebivalstva, ne moremo kar tako trditi, ker ne vemo, kako se bo razvijala politična bodočnost držav. Boljše je, da besedo »trajen« izpustimo.

Dr. Wilfan je nasproten, da bi se uporabila beseda »koristen«. »Narodne manjšine« — je rekel — »imajo brezpogojno pravico do spoštovanja in sicer brez ozira na to, ali so državi koristne. Kakor velja med ljudmi zapoved: ne ubijaj! in mora vsakdo spoštovati življenje bližnika, ne da bi prej raziskoval, ali mu je koristen, ravno tako ima tudi narodna manjšina pravico, da država spoštuje v vsakem slučaju njeno življenje.«

Mnenju dr. Wilfana se priključijo švicarski profesor Bovet, nakar se črtati iz resolucije besedi trajen in koristen.

To so bili glavni popravki besedila in nato se je vršilo glasovanje o resoluciji sami. Treba jo je bilo odobriti in skleniti, da se predloži s priporočilom občenemu zboru.

Za predlog so glasovali vsi razen dveh.

Govor Lord Roberta Cecila.

Tekom naših zborovanj smo bili vabljeni večkrat v angleško družbo, da se delegati tam pobliže spoznajo in sprijaznijo. Najvažnejši je bil sprejem, ki ga je priredil nam v čast Lord Gladstone. To je stara in zelo vplivna družina, ki je dala Veliki Britaniji že mnogo vodilnih državnikov. Sredi sprejema se je oglasil k besedi bivši minister in sedanji zastopnik Anglije v Zvezi narodov, Lord Robert Cecil. Jasno je, da je Robert Cecil prišel na sprejem po nalogu angleške vlade. V svojem govoru je govoril najprej o težavah Zveze narodov in poudaril, da se je vzdignilo proti njej v poslednjem času mnogo sovražnikov. Svet je razdeljen v dva tabora: eni hočejo Zvezo narodov oslabil in vničiti, drugi hočejo zidati na njej politično bodočnost narodov. Anglija stoji enodušno na strani nove politike, naj bo na vladi ta ali ona stranka. Zakaj angleški narod je globoko prepričan, da bo ideja Zveze narodov zmagala prej ali slej po vsem svetu.

Na to se je obrnil Lord Robert Cecil k narodnim manjšinam. To vprašanje je po njegovem eno najvažnejših našega časa. Izrazil je simpatije za stremljenje narodnih manjšin, a jih opomnil, da ne smejo v današnjih razmerah pričakovati velike pomoči od Zveze narodov. Pomoč bo prišla narodnim manjšinam samo od ljudskega mnjenja. Javno mnenje je srčna kri, od katere se hranijo in žive vlade. Ko bo javnost širom sveta prepričana o pravici narodnih manjšin in prežeta globoko s to zavestjo, se bo

spremenila tudi politika vlad. Samo od javnega mnjenja prihaja narodnim manjšinam rešitev. To je tudi prva in najodličnejša naloga društev za Zvezo narodov, da obdelujejo in polagoma presnujejo javno mnenje sveta.

Govor Roberta Cecila je bil splošen, a je naredil kljub temu velik vtis, ker je bil izgovorjen od odgovornega vladnega moža. Dokaz, da se angleška vlada za naše stvari zanima, da pozdravlja in vzpodbuja naše pravično stremljenje.

Zaključno delo v Aberystwicu.

O narodnih manjšinah se je nadaljevala in končala razprava v mestu Aberystwicu. Važno je za nas, da se je gori omenjeni resoluciji dodal odstavek, ki se tiče izrecno takih manjšin, kakor smo mi Slovenci in Hrvati v Italiji. Mi smo — kakor že rečeno — manjšina, za katero ne obstoji nobena zapisana pravica v mirovni pogodbi in tudi poskus iz leta 1925., da bi sklenile vse države skupen dogovor za zaščito manjšin, se je v Zvezi narodov ponesrečil. Pač pa je v polni veljavi neka resolucija Zveze narodov iz leta 1922., v kateri je izraženo upanje, da bodo tudi države, ki niso vezane po pogodbah na zaščito manjšin, ravnale kljub temu s svojimi manjšinami ravnatoko kakor da bi bile po pogodbah k temu dolžne. Ta resolucija je bila leta 1922. enoglasno sprejeta, glasovali so bili zanj tudi zastopniki Italije, in je torej moralno obvezna za vse države. Naša mednarodna zveza je smatrala za svojo dolžnost, da pokliče pozornost držav na to resolucijo in sklenila zato posebno priporočilo Zvezi narodov.

Uradno besedilo resolucije in priporočila.

Zdi se mi potrebno, da priobčim končno besedilo resolucije in priporočila:

Resolucija

se glasi v definitivni obliki takole: Ker imajo plemenske, jezikovne in verske manjšine dolžnosti biti lojalne napram državam, katerim pripadajo, in ker ni mogoče doseči tega cilja, ko so manjšine nezadovoljne s svojo usodo, in to zato, ker jim je odvzet polni užitek njihovega jezika, njihove vere ali njihove lastne kulture, ali pa vsled ukrepov, s katerimi naj bi se proti svoji volji vsrkale v narodnost večine;

izraža občni bor prepričanje, da različnost plemen, jezikov, ver ali kulture med državljani iste države ne nasprotuje lojalnosti (zvestobi) do države in tudi ne ogroža državnega edinstva ter so radi tega taki poskusi raznarodovanja nesmiselni in obenem krivični. Občni zbor je prepričan, da se vprašanje narodnih manjšin da zadovoljivo rešiti le tedaj, ako se smatrajo manjšine kot vrednota v državi in se zadovolji njih želja, da bi bile glede svojega jezika, vere in lastne kulture vladane po posebnih navodilih in ukrepih (mesures). Večina bo služila s tem najučinkovitejše pravici in interesom države.

Priporočilo Zvezi narodov

je pa tako:

Ker hoče pomagati občni zbor uresničiti gori omenjena načela, naproša Zvezo narodov, naj pokliče svojim članicam nujno v spomin resolucijo, sklenjeno na III. občnem zboru (Zveze narodov), v kateri je bilo izraženo »upanje, da se bodo države, ki niso napram Zvezi narodov glede manjšin vezane z nobeno zakonito obvezo, držale kljub temu pri ravnanju s svojimi plemenskimi, verskimi in jezikovnimi manjšinami vsaj iste pravičnosti in strpnosti, kakor ju zahte-

vajo mirovne pogodbe in kakor ju vrši stalno izvršilni odbor (Zveze narodov).«

Govor profesorja Boveta.

Ti dve resoluciji sta prišli pred občni zbor in zagovarjal ju je na javnem zborovanju švicarski profesor Bovet.

»Vprašanje narodnih manjšin je staro,« — je rekel — »a prikazuje se nam v popolnoma novi luči po izkušnjah svetovne vojne, odkar je Zveza narodov začela zidati v naše vsakodnevno življenje ne le novo mednarodno pravo, temveč tudi novo moralo in novo mednarodno vest.

Ta zavest se je pripravljala že v dobi francoske revolucije, ko je demokracija začel polagoma izpodrivati absolutistično državo monarhov in ko je mednarodna gospodarska odvisnost in vzajemnost jela vedno bolj ogrožati načelo vse-mogočnosti posamezne države.

Danes imamo pa že ustavne listine Zveze narodov, po katerih niso nekateri zmagovalci, ki zaukazujejo premagancem spoštovanje manjšin, temveč je gotova mednarodna avtoriteta, ki štiti povsod pravice šibkih v interesu splošnosti. (Tako bi moralo biti! Uredništvo.)

Toda ali ne pomeni to podžigati iredentizem? Tak je strah gotovih držav. Upravičen je ta strah toliko časa, dokler bomo živeli v dobi prehoda, ko so naše navade ravno tako močne, če ne močnejše od novih idej.

Pravica in nasilje.

Naša nova ideja je pravica, je red v svobodi, naša stara navada je nasilje. Naša nova ideja je Zveza narodov, naša stara navada je diplomatska intriga ene skupine proti drugi skupini.

Ko ni bilo Zveze narodov, je bil iredentizem edino sredstvo za osvobojenje tlačene manjšine. Danes bi pa po vsej logiki ne smelo več biti iredentizma. Če bi bila manjšina zaščiten po nepristranski mednarodni avtoriteti proti sleherni samovolji, bi se našla polagoma v srečnem položaju, da bi mogla sodelovati z državo, v kateri biva, in ostati obenem zvesta svoji narodni individualnosti ter krvni družini, iz katere izhaja, tako da bi pletla vezi prijateljstva med to družino in novo državo.

Trenutno živimo žal v polni borbi med preteklostjo in bodočnostjo.

V prenovljeni Evropi, bolj svobodni in disciplinirani, bolj kakor je danes, ne bodo narodne manjšine več kovačnice preprirov, sovražstva in novih vojen, temveč sredstvo za večje medsebojno razumevanje narodov.

S tega stališča vam toplo priporočam v odobrenje obe resoluciji.

Skoro enoglasno sprejeto.

Ko sta prišli resoluciji na glasovanje, sem predlagal, naj se vrši glasovanje imenom, tako da zastopniki vsake države posebej izjavijo svoje stališče.

Za prvo resolucijo so se izrekle nastopne države: Češko-Slovaška, (Čehi skupno z nemško in ogrsko manjšino), Švica, Švedska, Rusija, Holandska, Palestina, Litvanska, Japonska, Irska, Ogrska, Grčija, Jugoslavija, Velika Britanija, Francija, Združene države Severne Amerike, Španija, Kina, Bolgarija, Belgija, Avstrija in Nemčija.

Proti so glasovale: Italija (izvzeti glasovi slovanske in nemške manjšine), Poljska in Romunija.

Priporočilo Zvezi narodov je bilo sprejeto z glasovi vseh držav razen Italije. Razume se, da je slovanska in nemška manjšina glasovala za priporočilo. Romunija se je glasovanja vzdržala.

Tak je bil potek in konec zborovanja na Angleškem, v kolikor se tiče narodnih manjšin.

Kakšna bo naša korist?

Po mojem Slovenci in Hrvati ne morejo pričakovati neposrednih uspehov. Razmere ostanejo take, kot so, življenje pojde svojo navadno pot. Važno je samo, da so se vdeležile zborovanja osebe, ki imajo velik vpliv na javno življenje v svojih državah. Bilo je na Angleškem veliko število bivših ministrov, diplomatov, senatorjev, poslancev, vseučilišnih profesorjev in drugih osebnosti, katerih mnenje ima gotovo veljavo. Dobro je, da se za nas zanimajo in postanejo naši prijatelji. Kakor posamezni človek tako žive tudi narodi od prijateljstva, ki ga znajo buditi. Gorje narodu brez prijateljev.

Med vdeleženci so bili tudi možje, o katerih vlada mnenje, da pridejo lahko do vodilnih vlog v politiki držav. Bil je na primer grof Bernstorff, bivši poslanik Nemčije v Severni Ameriki, o katerem gre glas, da bo zastopal Nemčijo v Zvezi narodov. Tudi take okoliščine niso brez veljave.

Vem pa ravnatoko, da je mnogo gospodov prišlo na Angleško s posrskimi nameni.

»Prišel sem.« — mi je rekel neki gospod z Balkana, — »samo radi tega, da pazim, ali bi kdo ne govoril zoper mojo državo!« Kaj brigajo take ljudi narodne manjšine in Zveza narodov? In vendar je tudi to dokaz, da je naša organizacija važna, ker bi nam sicer vlade ne pošiljale posebnih nadzornikov.

Ogromna večina pa je obstajala k sreči iz pravih in iskrenih prijateljev manjšin, navdušenih za pravico in poštenje med narodi.

Ti vodijo naš pokret in uverjen sem, da bo njih požrtvovalno delo prej ali slej mnogo koristilo narodnim manjšinam.

Naš nad vse ljubljeni predobri soprog, oče, brat, tast, stric, gospod

Franc Didič,

hotelir in posestnik

nas je 16. julija ob pol 5 uri zjutraj, previden s svetimi zakramenti v 63. letu za večno zapustil.

Pogreb nad vse ljubljene se je vršil v nedeljo dne 18. t. m. ob 16^{1/2} uri iz hiše žalosti na pokopališče k Sv. Križu.

Idrija, 16. julija 1926.

Žalujoče rodbine

Didič - Lapajne - Vogelnih - Šinkovec

Iz širokega sveta.

Čuden slučaj.

Pregnani grška dinastija in ruska sta bili v ozkih prijateljskih odnosih. Grški principi so vsako leto šli v počitnicah na ruski poletni dvor. Slovo med otroci po končanih počitnicah je bilo seveda težko. Ob nekem takem slovesu je grški princ Jurij odomil v parku za spomin močno oljkino vejo. Ta spominček je od tedaj zmeraj nosil s seboj tudi na svojih potovanjih.

Pa se je zgodilo, da je moral princ Jurij spremljati na daljšem potovanju svojega tovariša iz mladosti let carjeviča Nikolaja. Obiskala sta tudi otok Javo v Oceaniji. Nekega dne stopita v domačo tempeljo. Naenkrat plane iz teme fanatičen domačin in skuša zaklati z jataganom ruskega careviča. Princ Jurij, ki je imel pri sebi ono oljkino vejo, udari z njo napadalca močno po roki in mu zbiže ostro orožje iz nje. Careviča je rešil spominček iz otroških let. Ko je postal Nikolaj car je prosil princa, naj mu za en čas posodi tisto vejo. Princ mu ugodil, a že čez par dni jo prejme nazaj na debelo pozlačeno in obsuto z biseri. Car mu piše, da s kakim visokim odlikovanjem se ne more dovolj oddolžiti, zato mu pošilja nazaj ta spomin iz otroških let.

Na kratko.

Bivši predsednik srednjeameriške republike Costarice Rodriguez je mož odločnih dejanj. Ker so mu spodmaknili stol, je šel pa med revolucije. Pred kratkim so gospoda predsednika pograbili, ker je z dinamitom pognal v zrak sedež policijskega komisariata.

Eden od nas

bi bržda drugače ukrenil kot je portugalski general Gomez da Costa. Zmagoviti revolucionarski general Carmona je kolegu Costi ponudil najvišjo čast v državi državnost predsedništvo. Možu je pa bilo morda to premalo in je čast odklonil. Carmona pa v jezo in vtakne predsedniškega kandidata — v luknjo. Tako je na Portugalskem.

Zdravilni petrolej.

Prvi je začel črpati petrolej iz zemlje škof Gabian iz Beziersa leta 1773. Zato so petrolej tudi nazivali »Gabianovo olje«. Takrat pa še ni bilo poznih gorilnih lastnosti petroleja, marveč le zdravilno. Škof bezierski je izdal posebno knjigo, kjer popisuje proti čemu vse je petrolej dober. Posebno učinkuje proti kužnim boleznim, mrzlici, kašlju, revmi, je učil ta škof pred 150 leti.

Dolg govor.

Neki poslanec v angleškem parlamentu, ki je znan po svoji veliki molčečnosti, je te dni ko postaja soparno imel dolg govor. Med govorom nekega dobrega govornika vstane in nujno zaprosi za besedo. Vsi poslanci se ozrejo v molčečega tovariša radovedni, kaj jim bo neki povedal. Ta pa: »Prosim, gospod predsednik, da bi ukazali odpreti okna, ker je soparno.« Po tem trudu gospod poslanec zopet sede in molči naprej.

Mogočni kino.

Po dolgi pogajanji je predsednik severoameriških držav dovolil, da sme sodelovati cel polk mornarjev pri filmanju nekega velikega filma. Pred nedavnim so pa časopisi govorili, da bosta celo švedski kralj in kraljica nastopila v nekem filmu.

Sukno brez gub.

Neki študent v Angliji je izumil tako blago za obleke, ki se nič ne zmečka. Za njegovo izum, ki je pa še taje, se angleške suknarne kar tržejo. Zdaj bo mogoče spravljati že narejene obleke v zaboje, ne da bi se zmečkale.

Listnica Kmečke-delavske zveze in Političnega društva »Edinosti v Gorici.

1. *Peršič Franc, Šempas*: Ob priliki zglasite se osebno v tajništvo K. D. Z.

2. *Bajc Josip, Podkraj 15*: Ob priliki zglasite se v tajništvo K. D. Z. zaradi Vaše pokojninske prošnje.

3. *Zolja Jos., Ločnik 53*: Zglasite se radi pokojninske prošnje v tajništvo.

4. *Vales Franc., Sv. Križ 64*: Finančno ministerstvo je dalo zakladu nemu nadzorništvo v Vidmu nazlog, da se Vam izplačajo zastanki.

5. *N. N., Stržišče*: V naproseni zadevi bo tajništvo posredovalo.

6. *K. A., Strmec 19*: Prejeli. Naprosene legitimacije dobite v kratkem.

7. *K. F., Št. Viškagora*: V kratkem dobite od tajništva pismeni odgovor.

8. *V. K., Log*: Za A. K. smo za prosili za informacije v Trstu; ko prejmemo odgovor, Vas obvestimo.

9. *Fl. An., Št. Vid*: 1. Glede stroškov Vam sporočimo ustmeno; 2. glede vojaštva naprosite županstvo, da sestavi primerno spomenico, na kar bomo posredovali pri tukajšnjem vojaškem oblastvu.

10. *I. G., Drežnica*: Na Vašo vlogo Vam odgovarjamo: a) naprosite županstvo, da posreduje v interesu občinarjev pri čedadski podprefekturi; če je mogoče, pošljite nam prepis vloge županstva pri podprefekturi v Čedadu; b) mi od svoje strani bomo naprosili poslanca Besednjaka, da bo posredoval v vašo korist pri prefekturi.

11. *V. V., Idrija*: Za gozdne vpojence iz Vojskega bo tajništvo posredovala; istotako za Kas. Anton v Idriji. *Tajništvo.*

Listnica uredništva.

I. F., Šturmi: Vašega dopisa, žal, za zdaj ne moremo priobčiti. Pošljite nam še kaj. Pozdravljeni!

Č. g. H.: Poročilo o novi maši smo z veseljem priobčili. Verzi pa spadajo morda bolj v »Naš Colnič« kot pa v politični list. Pozdravljeni.

Darovi za sklad.

Darovi za sklad »Goriške Straže«: gg. Rusjan Ivan iz Renč 2 liri, N. N. iz Deskel 2 liri, Kos Josip, župnik 5 lir, Gosp. bralno društvo iz Bukovega 10 lir, Clani Mlekarske zadruge iz Bukovega 40 lir 30 cent. N. N. iz Banjšic 2 liri, Neimenovani iz Gorice 5 lir, N. N. iz Vipave 50 lir, Ljudska posojilnica iz Bovca 50 lir, Neimenovani iz Števerjana 2 liri, N. N. 1 liro 75 cent., Štrukelj Franc iz Biteža 5 lir, A. Kostanjevec iz Golobca 10 lir, Gerbec Mihael iz Srednjega 4 lire, Gregorič Anton iz Volčjedrage 2 liri, Furlan Anton iz Št. Vida 5 lir, Furlan Franc iz Šmarji 1 liro, Funa Leopold iz Štjaka 2 liri. Nekdo iz Rihemberga 5 lir, Kanceler Franc iz Solkana 5 lir, A. Slabe iz Otaleža 3 lire, Godnič Marija iz Dornberga 2 liri, Zadnji izkaz 1802 liri 40 cent., današnji 236 lir 05 cent., skupaj 2038 lir 45 cent.

Darovi.

Za »Slovensko sirotišče«: P. n. g. Jakob Pirih 25 L; Ljudska posojilnica v Cerknem 100 L; Posojilnica Medana-Biljana 50 L; p. n. Anton Mikuž, Sv. Lucija 20 L. Srčna hvala!

Za »Alojzijeve«: G. Simsič Alojzij mesto vencia na grob pok. g. P. 20 L; Ljudska posojilnica Cerkno 100 L; Posojilnica Biljana-Medana 50 L; Kmečka posojilnica Sv. Križ-Cesta 50 L. — Vsem prisrčna hvala!

Vsled vojne poškodovana hišica z obdelanim zemljiščem in gozdom v bližini Volčjedrage se takoj prodaja. Obrnite se v Caffè Teatro od 3—6 ure pop. Arcòn.

Izjava. *)

Podpisana Antonija Kavčič preklicujem vse žalitve in obrekovanja proti Lovretu Čotarju iz Dornberga.

Izjavljam, da so vse tozadevne vesti neresnične in brez vsake podlage, ter se mu zahvaljujem, da je odstopil od kazenske ovadbe.

Dornberg, dne 19. julija 1926.

Antonija Kavčič hšt. 60

*) Za članke pod tem naslovom odgovarja uredništvo samo v toliko, kolikor zahteva zakon.

»Posojilnica v Biljah«

vabi svoje člane k rednemu občnemu zboru, ki se bo vršil v nedeljo dne 8. avgusta t. l. ob 4. uri pop. v prostorih »Kmetijskega društva« s sledečim dnevnim redom: 1. Poročilo načelstva in računskega pregledovalca. 2. Potrditve letnega računa. 3. Sprememba pravil. 4. Volitev načelstva in nadzorstva. — V slučaju nesklepnosti se bo vršil pol ure kasneje občni zbor, ki bo sklepčen pri vsakem številu glasov. *Načelstvo.*

V znanje občinstvu.

Podpisani lastnik staroznane gostilne pri »Reichu« sporoča občinstvu, da je na novo odprl hleve in lopo z velikim dvoriščem za vozove in avtomobile v ulici Silvio Pellico tik trga Koren: I. Droč, gostilničar pri »Reichu«.

Semnja pri Sv. Luciji ne bo na dan sv. Jakoba t. j. 25. t. m., ampak bo dne 1. avgusta.

Dve dobro izurjeni šivilji iščeta službe. Plača po dogovoru. Naslov pove uprava lista.

»Patronato Nazionale« v Gorici se je preselil iz Via Morelli 18 v Via Bertollini št. 10 (znotraj).

»Patronato Nazionale« išče rudarje, zidarje in podajalce za Lombardijo in Piemont. Interesenti naj se zglasijo tekom 23. t. m. — v Via Bertollini št. 10 - Gorica.

POZOR! Resna trgovina z mrštvaskimi predmeti se priporoča občinstvu. Izbera velika in izključena konkurenca. Pavšič Terezija, Gorica, Raštelj 37 pod oboki. Zaloge v prvem nadstropju.

Dunajska šivalnica C. Locchi Via Boschetto št. 4/I. išče učenke.

PRISTNO ŽGANJE

na drobno in debelo, konjak, rum, špirit, grenčice, vse najboljše vrste, kis iz čistega vina, se dobi v Via Ascoli 31 (na vogalu trga De Amicis, prej Korenj).

Lloyd Sabaud.

Prihodnje vožnje:

v Severno Ameriko:

»Conte Biancamano« 18. 8. 1926.

»Conte Rosso« 30. 7. 1926.

Iz Genove v Njujork v 9. dneh;

v Južno Ameriko:

»Principessa Maria« 29. 7. 1926.

»Tommaso di Savoia« 13. 8. 1926.

»Conte Verde« 20. 8. 1926.

Iz Genove v Buenos Ayres v 13½ oziroma v 19 dneh.

v Avstralijo:

»Carmignano« 30. 8. 1926.

Informacije daje in sprejema prednaročila na vozne listke zastopnik

F. Rosich, Gorica, Via Contavalle št. 4.

SANTE BUSOLINI

Uprava: Via Caprin 5

Telefon št. 314.

Naznanjam slav. občinstvu, da smo obnovili prve dni junija stare in priznane apnenice v Solkanu. Istotam se nahajajo tudi kamnolomi. Apno je prvovrstno in boljše od drugih ter vsak čas na razpolago. — Cene zelo ugodne.

Zdravnik za zobe in usta

Dr. LOJZ KRAIGHER

sprejema vse dni v tednu v Gorici, na Travniku št. 20 ob sobotah in nedeljah pa tudi v Ajdovščini števil. 146 nasproti Ljudskemu vrtu.

Röntgenološki zavod

za zdravljenje in diagnostiko

primarija Dr. A. DE FIORI

7 GORICI, CORSO VITT. EM. III. št. 14

SPREJEMA OD 9 - 12 IN 2 - 4

Teod. Hribar (nasl.) - Gorica

CORSO VERDI 32 - - (hiša Centr. Posoj.)

Velika zaloga češkega platna iz znane tovarne Regenchart & Haymann, vsakovrstno blago za poročence kakor tudi velika izbira moškega in ženskega suknja.

Blago solidno!

Cene zmerne!

PODRUŽNICA

Ljubljanske kreditne banke v Gorici

Corso Verdi „Trgovski Dom“

Telefon številka 50

Brzjavni naslov: Ljubljanska banka

Delniška glavica

Centrala LJUBLJANA

Rezerve

Din. 50,000.000

Din. 10,000.000

Podružnice: Brežice, Celje, Črnomelj, Kranj, Maribor, Metković, Novi Sad, Ptuj, Sarajevo, Split, Trst. — Agencije: Logatec.

Vloge na knjižice po 4 %.

Vloge v tekočem računu lir ali dinarjev, (najugodnejše obrestne mere).

Nakup valut, čekov, deviz in obligacij vojne odškodnine (bonov) po najugodnejših cenah.

Nakazila v tu- in inozemstvo.

Borzni in ostali bančni posli.